

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Ajaloo ja arheoloogia instituut
Uusima aja osakond

Kirke Jäetma
Naiste meediarepresentatsioon aastatel 1987–1993 ajakirja Noorus näitel
Bakalaureusetöö

Juhendaja: Liisa Lail, *MA*
Kaasjuhendaja: Karin Veski, *PhD*

Tartu 2026

Sisukord

SISSEJUHATUS	3
1.1. Kuvand.....	7
1.2. Stereotüüp.....	7
1.2.1. Soostereotüüp.....	8
1.3. Meediarepresentatsioon	9
1.4. Feminismi ajalooline areng, kujunemine ja suunad.....	11
1.5. Naisuurimus ja naisajalugu	11
1.6. Naiste uurimine Eestis	12
1.7. Ajakiri Noorus.....	14
2. NAISE KUVAND AJAKIRJAS NOORUS	16
2.1. Feminism Nooruses.....	16
2.2. Naine ja haridus	17
2.3. Naine ja töö.....	19
2.4. Naine ja poliitika	22
2.5. Naine kui ema ja perenaine.....	26
2.6. Seksuaalharidus Nooruses	29
KOKKUVÕTE.....	31
KASUTATUD ALLIKAS JA KIRJANDUS	33
SUMMARY	38
LISAD	40

SISSEJUHATUS

Meedia vahendatud info mõjutab ühiskonda ja omakorda kujundab inimeste arusaamu mitmesugustest teemadest.¹ Samuti aitab see luua ühiskonnakorraldust, mis omakorda suunavad inimeste käitumist ja hoiakuid. Niisiis ei ole meediakanalid pelgalt teabe edastajad, vaid ka aktiivsed osalejad ühiskondlikes protsessides, suunates ja kujundades meediatarbivate arusaamu maailmast ning ühiskondlikke hoiakuid.

1975. aastal tõi Ameerika Ühendriikide ajaloolane Natalie Davis (1928–2023) esile mõtte, et ajaloo uurimisel tuleb mõista nii meeste kui ka naiste rolli, et saada aru sugudevahelisest dünaamikast ning soorollide tähendusest eri aegadel.² Lähtudes Davise ideest, on meediatekstid naisajaloo uurimisel väärtuslikud allikad. Need peegeldavad ühiskonnas valitsevaid soorolle, ootusi ja sümbolikat. Meedia aitab mõista, kuidas naised ja mehed eri ajaperioodidel kujutati, milliseid rolle neile omistati ning kuidas see omakorda aitas säilitada või muuta ühiskondlikku korda.

Käesolev töö kuulub naisuurimuse ja soouuringute valdkonda, analüüsides, kuidas naised ajavahemikus 1987–1993 kujutati. Tegemist on interdisiplinaarse uurimisega, ühendades ajaloo-, meedia- ja soouuringute suunad. Uurimus ei piirne ainult naiste kujutamise kirjeldamisega, vaid käsitleb ka, kuidas teatavaid soolisi stereotüüpe ajakirjas kujundati ja millisel määral need peegeldasid naiste positsiooni ühiskonnas.

Antud perioodi jäid märgilised muutused Eesti ühiskonnas: iseseisvuse taastamine ning üleminek turumajandusele. Need annavad ainet uurida, kuidas sündmused mõjutasid naiste representeerimist ajakirjanduses. Töö eesmärk on analüüsida ajakirja Noorus põhjal, kuidas naised eelmainitud aastatel väljaandes kajastati ja kujutati. Töö otsib vastuseid järgmistele küsimustele.

1. Milliseid naised puudutavaid kuvandeid ja stereotüüpe lugejale esitati?
2. Kuidas muutus naiste meediarepresentatsioon uuritava perioodi jooksul?
3. Millises valdkonnas (haridus, töö, poliitika, pereelu) kajastati naised kõige rohkem?

¹ Hepp, A. (2018). *Meediakultuur: Meediastunud maailmade kultuur*. Tallinn: TLÜ Kirjastus, lk 5.

² Scott, J. W. (2008). Sugu: kasulik kategooria ajaloo analüüsiks. *Adriane lõng: nais- ja meesuuringu ajakiri*, 8 (1/2), lk 116–117.

Et neile küsimustele vastata, kasutab autor meediarepresentatsiooni uurimiseks ajakirja Noorus. Ajakiri kuulus uuritava perioodil Eesti suurima levikuga publikatsioonide hulka (tiraaziga 100 000 eksemplari) ning kajastas oma aja olulisi teemasid. See võimaldab mõista, millised teemad olid lugejate seas tähtsal kohal ja millisel viisil neid ajakirjas käsitleti, sealhulgas lugejakirjade kaudu. Samuti annab töö ülevaate, milliseid ühiskonnas leiduvaid kuvandeid ja stereotüüpe lugejaskonnale edastati. Käesolev töö ei keskendu stereotüüpide negatiivsete või positiivsete külgede analüüsile, vaid uurib, millised soostereotüübid ja soorollid toonasel meediamaaistikul olid esindatud.

Historiograafia. Käesolev uurimus käsitleb naise representeerimist 1980. aastate lõpu ja 1990. aastate alguse kontekstis, mis on seni kuvandi vaatenurgast põhjalikumalt uurimata jäänud. „Naiste meediarepresentatsioon Eesti ajakirjanduskultuuri ja ühiskonna kontekstis“ oli Barbi Pilvre doktoritöö teema.³ 20. sajandi naise kuvandit on käsitletud ka ajaloo ja arheoloogia instituudis kaitstud bakalaureuse- ja magistritöödes. Teise maailmasõja eelset naiskorporandi kuvandit on oma bakalaureusetöös uurinud Jaanika Tamar.⁴ Lisaks on Kai Reinfeldt uurinud naise emantsipatsiooni 1920. aastate Eestis⁵ ning Inger-Helene Värat emantsipeeruva naise kuvandit ajakirjas Kratt.⁶ Külma sõja aegset naise kuvandit on käsitlenud Marian Laur oma töös „Naise kuvand ajakirjas Pilt ja Sõna”.⁷ Käesoleva tööga osaliselt kattuvat perioodi on bakalaureusetöös uurinud Kristin Lass, kes analüüsis Eesti Naise kaanefotosid aastatel 1991–2021⁸ ning Helena Pall käsitles oma magistritöös ajakirja Nõukogude Naine.⁹ Naisuurimuse temaatikaga on tegelenud ka kunstiajaloolased, näiteks Katrin Kivimaa, kes on kirjutanud doktoritöö teemal „Nationalism, Gender and Cultural Identities: The Case of Estonian Art from

³ Pilvre, B. (2011). *Naiste meediarepresentatsioon Eesti ajakirjanduskultuuri ja ühiskonna kontekstis*. Doktoritöö. Tartu Ülikool, ajakirjandus ja kommunikatsiooni õppekava.

⁴ Tamar, J. (2013). *Eesti naiskorporandi kuvand perioodikas aastatel 1920–1940*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajaloo õppetool.

⁵ Reinfeldt, K. (2013) *Naise emantsipatsiooni küsimus Eestis 1920. aastatel Postimehe ja Päevalehe põhjal*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajaloo õppekava.

⁶ Värat, I. H. (2021). *Emantsipeeruva naise kuvand ajakirjas Kratt aastatel 1925–1940*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajaloo õppekava.

⁷ Laur, M. (2023). *Naise kuvand ajakirjas Pilt ja Sõna*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajaloo õppekava.

⁸ Lass, K. (2022). *Naise kujutamise muutumine ajakirja Eesti Naine kaanefotodel ja - lugudes perioodil 1991–2021*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjandus ja kommunikatsiooni õppekava.

⁹ Pall, H. (2011). *Nõukogude naise kuvand ajakirjas Nõukogude Naine aastatel 1945–1991*. Magistratöö. Tartu Ülikool, ajaloo õppekava.

the Impact of Modernity to Post-Soviet Era“¹⁰ ja Aleksander Zahharovi bakalaureusetöö käsitleb 1990-ndate feminismi Eesti kunstis.¹¹

Naiste kujutamist meedias ning sealsete sooliste rollide arusaamu on käsitlenud Rosalind Gill teoses „Gender and the Media“. Feministliku mõtte arengut ja traditsiooniliste naiserollide kriitikat mõtestas Betty Friedani teos „The Feminine Mystique“, mida peetakse teise laine feminismi üheks olulisemaks käsitluseks. Teosed aitavad analüüsida, milliseid naisekuvandeid ja soostereotüüpe ajakirjas Noorus esitati.

Metoodika. Analüüsi läbiviimiseks töötas autor läbi kõik ajakirja Noorus uuritava perioodil (1987–1993) ilmunud numbrid – kokku 80.¹² Artiklid, mis käsitlesid naistega seotud teemasid, registreeriti spetsiaalselt loodud tabelipõhises andmebaasis. Andmebaasi sisestati artiklid, kus käsitleti naiste rolli perekonnas, hariduses, töös või avalikus elus. Lisaks kaasati tekstid, milles ilmnesis hinnangud naistele, ootused nende käitumisele või naiselikkusega seotud arusaamad.

Analüüsi aluseks jagati sisu kuueks teemavaldkonnaks: „poliitika“, „haridus“, „töö“, „perekond“, „meeste vaade naistele“ ja „muu“. Iga artikkel,¹³ mis vastas eelmainitud kriteeriumitele, liigitati vastavasse kategooriasse; kui see ei sobinud selgelt ühegi alla, ent sisaldas naistega seotud sisu, määrati see rubriiki „muu“. Seksuaalharidusega seotud artiklid paigutusid sisust lähtuvalt erinevatesse teemavaldkondadesse. Osade teemade puhul artiklid kattusid. Keskmiselt sisaldas iga ajakirjanumber 19 artiklit või rubriiki, millest 2–3 sobitusid uurimuse huviorbiiti. Kõige rohkem naistega seotud sisu ilmus 1991. aastal (37 kirjutist), kõige vähem aga 1992. aastal (19 kirjutist). Analüüsi hõlmatud perioodil tuvastati kokku 238 asjakohast artiklit. Koostatud andmebaas võimaldas teha teemadevahelise võrdluse ning ajaliselt tuvastada, millistes valdkondades ja millal kajastati naisi kõige ulatuslikumalt.

¹⁰ Kivimaa, K. (2004). *Nationalism, Gender and Cultural Identities: The Case of Estonian Art from the Impact of Modernity to the Post-Soviet Era 1850–2000*. Doktoritöö. University of Leeds.

¹¹ Zahharov, A. (2019). *Feminism 1990. aastate Eesti kunstiväljal*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, kunstiajaloo õppekava.

¹² Majandusliku ebastabiilsuse tõttu avaldati 1992. aastal tavapärase 12 numbri asemel ainult 8 numbrit.

¹³ Sisaldasid sõna „naised“, „tüdrukud“ vms. Piltidel oli kujutatud naisi või nende kehaosi. Lisaks lähtus töö autor ka teemadest, mis üldjuhul on seotud naistega, nagu sünnitamine, mood. Alapeatükis „Ajakiri Noorus“ leiab täpsustava tabeli.

Töös kasutati temaatilist analüüsi, mille eesmärk oli tuvastada tekstides esinevad peidetud tähendused ja seisukohad.¹⁴ Kuna uurimuse eesmärk oli välja selgitada, kuidas ning millisena naisi ajakirjas kujutati, sobis see analüüsimeetod uurimuse eesmärgiga kõige paremini. Temaatiline analüüs võimaldas esile tuua korduvaid mustreid, mis peegeldasid toonaseid ühiskondlikke arusaamu ning andsid põhjalikuma ülevaate naiste meediarepresentatsioonist käsitletaval perioodil.

Struktuur. Töö koosneb kahest peatükist. Esimene keskendub kasutatud terminoloogia ja ajaloolise tausta avamisele. Lähemalt käsitletakse mõisteid, nagu kuvand, stereotüüp, soostereotüüp ja meediarepresentatsioon. Lisaks keskendub peatükk feminismi ja naisuurimuse arengutele maailmas ning tutvustatakse ajakirja Noorus. Teises peatükis analüüsitakse, kuidas kujutati naisi Nooruse artiklites, mis on jaotatud valdkondadeks: haridus, töö, poliitika ja pere. Samas peatükis käsitletakse naiste seksuaalhariduse temaatikat ajakirjas.

Bakalaureusetöös on kasutatud generatiivset tehisintellekti ChatGPT versiooni GPT 5.5 inglise keelsete tekstide tõlkimiseks, abivahendina mõtete arendamiseks ja keeleabiks ning tagasiside küsimiseks.

¹⁴ Kalmus, V., Masso, A., Linno, M. (2015). Sotsiaalse Analüüsi Meetodite ja Metodoloogia õpibaas. Kvalitatiivne sisuanalüüs. Kasutatud 28.08.2024, <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyyis/>

1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD JA AJALOOLINE TAUST

1.1. Kuvand

Kuvand (e kujutluspilt või imago) tähendab kellegi või millegi kohta loodud pilti ühiskonnas. Selle uurimisel on fookuses kuvandite roll ühiskonnas, nende päritolu ning kujunemine ja muutumine ajas. Kuvandid kujunevad välja erinevates ajaloolistes situatsioonides, mistõttu ei saa neid lihtsustada ühetaolisteks. Seetõttu tuleb neid jälgida kindlates situatsioonides ja vastavas kontekstis.¹⁵ Ühiskonnas aitavad kuvandid kujundada inimeste ühist arusaama maailmast, kuid samal ajal kujundab üldsus neid (kuvandeid) pidevalt ümber.¹⁶ Samas võib kuvandeid luua ka teadlikult ning sellisel juhul on neil kindel eesmärk saavutada teatud mõju, mis eeldab, et need on usutavad¹⁷ ning tegelikkusele vastavad.

Kuvand on tihedalt seotud ühiskonnakorraldusega. Suulisel traditsioonil põhinenud ühiskonnas oli oluline, et infot antakse edasi põlvest põlve ning see hoiaks kujunenud tähendusi. Kirjaoskuse levik suurendas kirjaliku sõna rolli, aidates kuvandeid kujundada ja levitada. Samas ei pruukinud kuvandid olla neutraalsed, vaid võisid olla kallutatud. Kujutluspildid seostusid inimese enda vaadete ja isiksuseomadustega, kuna neid kujundati ühiskonna poolt ümber.¹⁸ Kuna kuvandid ei ole staatilised ja võivad aja jooksul muutuda, on neid otstarbekas uurida meedia vahendusel. Seetõttu on meedia sobiv vahend, uurimaks ühiskonnas levinud vaateid ja väärtushinnanguid.

1.2. Stereotüüp

Ameerika Ühendriikide ajakirjanik Walter Lippmann (1889–1974) sõnastas 1922. aastal stereotüübi mõiste. Lippmanni järgi on stereotüüp üldistatud ettekujutus, mis kerkib esile, kui mõelda mingile ühiskonnagrupile.¹⁹ Ta rõhutab: “kõigepealt me määratleme ja alles siis

¹⁵ Hiiemaa, K. (2009). *Aafrika imago eestikeelses trükisõnas*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 9.

¹⁶ Boulding K. E. (1973). *The Image: Knowledge in Life and Society*. Ann Arbor: The University of Michigan Press, lk 64.

¹⁷ Boorstin, D. J. (1992). *The Image: a guide to pseudo-events in America*. New York: Vintage Books, lk 185; 188.

¹⁸ Boulding K. E. *The Image: Knowledge in Life and Society*, lk 68; 70; 75.

¹⁹ Dovidio, J. F., Hewstone, M., Glick, P., Esses, V. M. (2010). Prejudice, Stereotyping and Discrimination: Theoretical and Empirical Overview. J. F. Dovidio, M. Hewstone, P. Glick, V. M. Esses (toim), *The Sage Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination*. Los Angeles: SAGE, lk 7.

näeme”,²⁰ millest järeldub, et juba olemasolevad eelarvamused ja varasemad määratlused kujundavad, kuidas me konkreetset gruppi ja selle liikmeid tajume.

Stereotüübid on lihtsustatud arusaamad, mis aitavad maailmas orienteeruda ja teisi inimgruppe mõtestada, kuid võivad ühtlasi ka tegelikkust kujundada. Need ei piirdu ainult üldiste arusaamadega ühiskonnagruppidest, vaid sisaldavad liikmete omaduste, sotsiaalsete rollide ning sarnasuste kohta teavet, mis ei pruugi alati olla objektiivne. Samuti mõjutavad stereotüübid inimeste hoiakuid ja tundeid, kujundades ootusi konkreetse grupi inimeste käitumise osas.²¹ Stereotüübid lihtsustavad sotsiaalseid gruppe, liialdades neile omistatud omadustega ja käsitledes kogu gruppi ühetaolisena. Selline lähenemine võib viia olukorrani,²² kus inimese individuaalsed võimed ja oskused jäävad tähelepanuta.

Stereotüübid esinevad sageli ka meedias, kui võrreldakse ühte sotsiaalset gruppi mõne teisega ja kujutatakse neid kindlates rollides.²³ Inimesed kalduvad neid kujutisi uskuma mitmel põhjusel. Esiteks mõjutab tajumist meedia esituslaad ja see, millistest kanalitest stereotüübid pärinevad. Teiseks vahendab meedia päriselu sündmusi, tekitades tarbijas tunde, et nad on kujutatavate isikutega seotud.²⁴ Meedia võib stereotüüpide kaudu kujundada lihtsustatud ja kohati eksitavaid arusaamu päriselust. Need ei pruugi olla loodud sihilikult kellegi halvustamiseks, aga võivad luua ekslikke arusaamu. Käesoleva töö raames on oluline keskenduda ka soostereotüüpidele, kuna need mõjutavad arusaamu meeste ja naiste ühiskondlikest rollidest.

1.2.1. Soostereotüüp

Stereotüüpide üks alavorme on soostereotüübid. Need on arusaamad, mis määratlevad mehi ja naisi erinevate bioloogiliste, vaimsete või seksuaalsete tunnuste alusel. Erilist rõhku pannakse isikuomadustele, mida seostatakse traditsiooniliselt “naiselikkuse” ja “mehelikkusega”. Näiteks peetakse paljudes kultuurides jõulisust mehelikuks ja hoolivust naiselikuks omaduseks. Soostereotüüpe ei peeta tingimata negatiivseteks, kuni need ei piira inimese

²⁰ Lippmann, W. (2007). *Public Opinion*. Santa Monica: BN Publishing, lk 31.

²¹ Dovidio, J. F., Hewstone, M., Glick, P., Esses, V. M. Prejudice. (2010). *Stereotyping and Discrimination: Theoretical and Empirical Overview*, lk 7.

²² Pickering, M. (2001). *Stereotyping: The Politics of Representation*. New York: Palgrave, lk 10.

²³ Mutz, D. C., Goldman, S. K. (2010). Mass Media. J. F. Dovidio, M. Hewstone, P. Glick, V. M. Esses (toim), *The Sage Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination*. Los Angeles: SAGE, lk 242–243.

²⁴ Samas, lk 250–251.

valikuvabadust ning ei lähe vastuollu inimlike vajadustega (nt eneseteostuse piiramine) ega loo ebavõrdseid võimusuhteid sugupoolte vahel.²⁵ Soostereotüüpe võib jagada kolmeks.

- 1) Bioloogilisel sool põhinevad stereotüübid – tuginevad füüsilistele erisustele, näiteks uskumusele, et mehed on füüsiliselt tugevamad kui naised.
- 2) Seksuaalsusega seonduvad stereotüübid – keskenduvad seksuaalsuse ja iha kujutamisele ning arusaamale, et naiste seksuaalsus on seotud eeskätt emaduse ja laste saamisega.
- 3) Sotsiaalsel sool põhinevad stereotüübid – peegeldavad meeste ja naiste traditsioonilisi sotsiaalseid rolle.²⁶

Soolised stereotüübid mõjutavad ka ajakirjanduses sihtrühmade kujunemist, kus on meest sageli peetud vaikimisi lugejaks, naistele suunatud väljaandeid aga eraldi kategooriaks. Tendentsile on tähelepanu juhtinud naisõiguslased, kelle hinnangul tekitab see olukord üha enam meestekesksust.²⁷ See omakorda võimendab meeste rolli meediaruumis ning jätab naised tagaplaanile. Käesolevas töös kasutatakse soostereotüüpide mõistet analüütilise vahendina, et uurida, milliste rollide ja ootuste kaudu kujundati ajakirjas Noorus naise kuvandit. Kuna ajakiri oli suunatud laiemale lugejaskonnale, saab selle põhjal uurida, kuidas naiselikkuse ja naiste ühiskondlike rollidega seotud arusaamu vahendati ajakirjanduses, mis polnud mõeldud kindlale sihtgrupile.

1.3. Meediarepresentatsioon

Representatsiooniks nimetatakse kindla seisukoha kirjeldamist, kujutamist või püüdlust sellest luua realistlikku pilti. Representatsiooni võib määratleda kui millegi sümboliseerimist, mis ühtlasi saab olla näidis või eeskuju.²⁸ Feministlikus meediakäsitluses on oluline analüüsida, kuidas kujutatud pildid ja loodav representatsioon suhestuvad ühiskonnas domineerivate normidega, ning uurida, mil moel erinevad meediavormid kohandavad oma sisulist ülesehitust sotsiaalsete eesmärkide alusel ning kuidas lugejad seda tõlgendavad. Keskendudes meedia poolt pakutavale meelelahutuslikule sisule ja selle rollile maailmavaate kujundamisel,²⁹

²⁵ Cook, R. J., Cusack, S. (2010). *Gender Stereotyping: Transnational Legal Perspectives*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, lk 20–21.

²⁶ Samas, lk 25; 27; 28. *sex stereotypes, sexual stereotypes, sex role stereotypes*.

²⁷ Gledhill, C ja Ball, V. (2018). Žanr ja sugu: seebiooperi juhtum. N. Lopp (toim). *Representatsioon: Kultuurilised representatsioonid ja tähistamispraktikad*. Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia Kirjastus, lk 329–330.

²⁸ Hall, S. (2018). Representatsioonitöö. N. Lopp (toim). *Representatsioon: Kultuurilised representatsioonid ja tähistamispraktikad*. Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia Kirjastus, lk 20–21.

²⁹ Gill, R. (2007). *Gender and the Media*. Cambridge: Polity lk 7.

ilmneb, et ajakirjandus ei vahenda ainult informatsiooni, vaid aitab kujundada ka väärtusi, mistõttu kaasneb meedial ka vastutus inimeste tõekspidamiste kujundamisel.

Meediakanaleid analüüsides on oluline panna tähele, kuidas meestest ja naistest luuakse erinevaid stereotüüpe ja soorolle ja kuidas ühiskonnas neid tajutakse ning mil määral erinevad naistele omistatud rollid meeste omadest.³⁰ Sageli on naisi stereotüüpselt kujutavate artiklite autoriteks naised ise, mis võib tugevdada olemasolevaid tõekspidamisi.³¹

Nii on stereotüüpidel märkimisväärne mõju naiste kogemustele. Stereotüübid kipuvad siduma naised kindlatesse ja piiratud rollidesse, mis võivad omakorda takistada nende eneseteostust. Kui meedia kujutab naisi valdavalt koduperenaistena, võib kujuneda arusaam, et see ongi nende ainuvõimalik tulevikuperspektiiv. Sellistest stereotüüpsetest rolliootustest on kirjutanud ka feministlikud autorid.

Eelmainitud probleemi on käsitlenud Ameerika Ühendriikide kirjanik ja feminist Betty Friedan (1921–2006) oma raamatus “The Feminine Mystique”, kus ta kirjeldab naiste identiteedikriisi seoses ühiskondlike ootustega. Friedan märgib, et 1950. aastate meediapilt kujutas naisi eelkõige koduperenaistena, kes kasvatavad lapsi ja hoolitsevad oma tööil käiva mehe eest.³² Selline representatsioon tekitas paljudes naistes rahulolematust ja ebakindlust, kuna nende roll piirdus koduga, kus nad ei suutnud ennast täielikult teostada, kuid nad ei suutnud näha ka alternatiivseid võimalusi.

Teisalt rõhutati ka Nõukogude Liidus emaduse tähtsust, pidades samal ajal oluliseks naiste osalemist tööelus. Sellegipoolest ei saavutatud naiste ja meeste vahel tegelikku soolist võrdsust.³³ Nii Ameerika Ühendriikides kui ka Nõukogude Liidus seostati naisi jätkuvalt tugevalt emaduse ja koduga, kuigi Nõukogude Liidus lisandus sellele ka töötava naise ideaal. Seega jäid traditsioonilised soorollid püsima mõlemas ühiskonnas. Taoline ühiskondlik surve aetas naised kitsasse raamistikku ning piiras nende eneseteostusvõimalusi.

³⁰ Cledhill, C ja Ball, V. (2018). Žanr ja sugu: seebiooperi juhtum, lk 329–330.

³¹ Pilvre, B. (2002). *Formaat: valitud tekste klassivõitlusest ja naisküsümusest 1996–2002*. Tallinn: Eesti Ekspressi Kirjastus, lk 173–174.

³² Friedan, B. (1963). *The Feminine Mystique*. New York: Dell, lk 65.

³³ Pall, H. *Nõukogude naise kuvand ajakirjas Nõukogude Naine aastatel 1945–1991*, lk 91–92.

1.4. Feminismi ajalooline areng, kujunemine ja suunad

Üheks esimeseks teoseks, mis käsitleb soolist võrdsust, peetakse Mary Wollstonecrafti 1792. aastal avaldatud raamatut „A Vindication of the Rights of Woman“, kus autor rõhutas meeste ja naiste võrdõiguslikkust. Feministlik mõtteviis saavutas laiema kandepinna 19. sajandil, paralleelselt tööstusrevolutsiooni ja linnastumisega, muutes naised ühiskondlikumalt nähtavamaks ning tuues nad esile eraldiseisva sotsiaalse grupina.³⁴ Nii tõusis laiemalt esile esimene feminismilaine paralleelselt sufražettide liikumisega 19. sajandi viimasel kümnendil, eesmärgiga saavutada naistele valimisõigus.³⁵ Liikumise taustal ilmusid ka esimesed teaduslikud uurimused naisajaloost, näiteks Alice Clarki 1919. aastal avaldatud teos „Working Life of Women in the Seventeenth“.³⁶

1960. aastatel algas teise laine feminism mis rõhutas võrdsust hariduses, tööelus ja poliitikas. Selle raames kujunesid välja kaks peamist suunda: radikaalfeminism ja liberaalfeminism. Radikaalfeminism nägi põhiprobleemina naiste allumist meestele, mis jättis naiste vaatenurga tagaplaanile ja vähendas nende ühiskondlikku nähtavust. Liberaalfeminism keskendus sugupoolte võrdsete poliitiliste ja hariduslike võimaluste tagamisele.³⁷ Eelkõige ei keskendunud teine laine niivõrd meeste ja naiste erinevustele, kuivõrd sellele, kuidas neid erinevusi ühiskonnas tõlgendati ja kasutati ebavõrdsuse õigustamiseks.³⁸ Seega hakati teises feminismi laines rõhutama naiste ja meeste vahelist ebavõrdsust seostama peamiselt ühiskondlike normide ja võimusuhetega.

1.5. Naisuurimus ja naisajalugu

Naisuurimus sai akadeemilise uurimisvaldkonnana alguse 1960.–1970. aastatel, olles seotud feminismi teise laine tõstatatud küsimustega. Kui naisliikumine oli eelkõige ühiskondlik ja

³⁴ Ryan, B. *Feminism and The Women's movement: dynamics of change in social movement, ideology and activism*. New York: Routledge, lk 10–11.

³⁵ Põldsaar, R ja Kivimaa, K. (2009). Feministlik teooria. E. Annus (toim). *20. sajandi mõttevoolud*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 799.

³⁶ Clark, A. (1919). *Working life of Women in the Seventeenth Century*. United Kingdom: George Routledge & Sons.

³⁷ Pilvre, B. *Formaat: valitud tekste klassivõitlusest ja naisküsimumusest 1996–2002*, lk 162.

³⁸ Põldsaar, R ja Kivimaa, K. (2009). Feministlik teooria, lk 802.

poliitiline tegevus, mille eesmärk oli parandada naiste õiguslikku ja sotsiaalset positsiooni, siis naisuurimus,³⁹ püüdis neid küsimusi käsitleda teadusliku analüüsi kaudu.⁴⁰

Naisuurimuse keskmes olid naiste kogemused, ühiskondlikud rollid, ebavõrdsus ning see, kuidas naisi on eri valdkondades kujutatud. Naisajalugu võib pidada naisuurimuse üheks suunaks. See keskendub naiste rollile ja kogemustele minevikus ning püüab täiendada traditsioonilist ajalookäsitlust, mis oli pikka aega keskendunud peamiselt poliitikale, sõdadele, riigivõimule ja teistele valdkondadele, kus esiplaanil olid enamasti mehed.⁴¹ Naisuurimus rõhutab naiste rolli ühiskonnas erinevatel ajalooperioodidel, analüüsides, miks ja kuidas on nende ühiskondlik roll ja kuvand olnud erinev meeste omast. Naisajaloo eesmärk ei ole üksnes lisada naisi olemasolevasse ajaloonarratiivi, vaid küsida ka seda, kuidas ajalookirjutuse teemad, allikad ja vaatenurgad muutuvad, kui uurimuse keskmesse asetatakse naiste kogemused, tegevus ja kujutamine.⁴² Tähelepanu on pööratud ka naiste kuvandile meedias. Naisuurijad on tõstatanud probleemi, et naistest levinud meediakuvandid ei kajasta alati tegelikkust, vaid kipuvad kinnistama piiratud arusaamu naise rollidest.⁴³ Seetõttu on käesoleva töö seisukohalt oluline käsitleda meediat naisuurimuse ja naisajaloo allikana, mille kaudu saab välja selgitada, kuidas naisi kujutati ning milliseid rolle ja ootusi neile omistati.

1.6. Naiste uurimine Eestis

1936. aastal ilmus Vera Poska-Grünthali teos “Naine ja naisliikumine. Peajooni naisliikumise ajaloo ja probleemistikust”, mis on üks esimesi Eesti naisajaloo käsitlusi. Raamatus võetakse vaatluse alla nii naised ajaloolisest kui ka sotsiaalsest perspektiivist, tuues näiteid nii Eestist kui ka välismaalt.⁴⁴ 1957. aastal ilmus Helmi Mäelo teos “Eesti naine läbi aegade”, kus autor toob näiteid eesti naise sotsiaalsest ja rahvuslikust arengust.⁴⁵ 1975. aastal kuulutas ÜRO

³⁹ Olulisemad naisajaloo uurijad tollest perioodist on Joan Scott, Joan Kelly, Natalie Zemon Davis ja Gerda Lerner.

⁴⁰ Annuk, E. (2000). Naisuurimus: Miks ja milleks? J. Engelbrecht ja E. Ergma (toim). *Noored teadused*. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia, lk 101.

⁴¹ Laas, A. (2000). *Feministlik perspektiiv sotsioloogias*. Magistriväitekirj, Tartu ülikool, sotsioloogia osakond, lk 15.

⁴² Scott, J. W. (1986). Gender: A Useful Category of Historical Analysis. *The American Historical Review*, 91(5), lk1054.

⁴³ Cledhill, C ja Ball, V. (2018). Žanr ja sugu: seebiooperi juhtum, lk 330.

⁴⁴ Poska-Grünthal, V. (1936). *Naine ja naisliikumine. Peajooni naisliikumise ajaloo ja probleemistikust*. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts.

⁴⁵ Mäelo, H. (1957). *Eesti naine läbi aegade*. Lund: Eesti Kirjanike Kooperatiiv.

Peaassamblee välja naiste aasta, mida tähistati ka Eestis. Selle üheks näiteks ilmus samal aastal Meta Vannase raamat “Tänase Eesti naised”, mis sarnaselt varasemate teostega käsitles samuti naiste olukorda ühiskonnas. Vannas tõi esile, et nõukogude naised olid juba elanud üle poole sajandi võrdõiguslikkuses ning meeste ja naiste võrdsus suurendas nende ühiskondlikku kajastamist.⁴⁶ Kuigi tegelikult oli kahe soo vaheline võrdsus näiline.

Kuna Nõukogude ideoloogia kuulutas meeste ja naiste võrdsust ametliku ühiskondliku põhimõttena, ei saanud Eestis nõukogude perioodil kujuneda iseseisvat naiste poolt organiseerunud feministlikku liikumist samas tähenduses nagu demokraatlikes lääneriikides. See ei tähendanud, et soolise ebavõrdsuse või naiste ühiskondliku positsiooniga seotud probleeme ei oleks olnud. Nõukogude perioodi lõpul hakkasid feministlikud arutelud Eestis nähtavamalt esile kerkima. Tollel perioodil tegelesid taastatud naisühingud⁴⁷ peamiselt heategevuse ning kultuuri- ja sotsiaalvaldkondadega.⁴⁸

1990. aastate alguses oli feminismi käsitus Eestis vastuoluline ning naisajakirjanike hinnangul võtsid sel teemal liiga palju sõna mehed. Kirjandusteadlane Eve Annuk analüüsis 1993. aasta 10. veebruari Postimehes ajaloolase Kaido Jaansonis sõnavõttu, kes oli varasemalt irooniliselt kirjeldanud feminismi kui olukorda: “kui naissoo tunnused esinevad meestel”. Annuk tõstatas küsimuse feminismi olukorra ja naiste positsiooni kohta Eesti poliitikas. Artiklist ilmnes, et 1993. aastaks polnud Eestis teise feminismilaine sarnast naisliikumist, kuna majanduslikud ja poliitilised tingimused seda ei soodustanud.⁴⁹ Lisaks tõi Annuk välja, et tema hinnangul pole naisliikumine Eestis saanud suuremat kõlapinda ning siinsed naised soovivad jääda meeste varju.⁵⁰

1995. aastal toimunud Feministide Kongressil kõlas seisukoht, et Eestis puudub feminism, kuna selleks ei nähta vajadust: Eesti naist peeti niigi tubliks ja iseseisvaks.⁵¹ Samal ajal hakkasid pärast taasiseseisvumist üha nähtavamaks muutuma ka teistsugused seisukohad, mis juhtisid tähelepanu naiste ja meeste ebavõrdsele kohtlemisele ning kutsusid üles senist

⁴⁶ Vannas, M. (1975). *Tänase Eesti naised*. Tallinn: Eesti Raamat, lk 6–7.

⁴⁷ Näiteks Eesti Naisliit ja Naiskodukaitse.

⁴⁸ Joonsaar, A jt. (1995). *Eesti naised muutuvad ühiskonnas: Eesti rahvusraport: ÜRO IV ülemaailmne naiste konverents „Võrdõiguslikkus, areng, rahu“*. Tallinn: Sotsiaalministeerium, lk 32–33.

⁴⁹ Annuk, E. (1993). Kas Eestis on feminismi? *Postimees*, 10. veebruar.

⁵⁰ Samas.

⁵¹ Kottisse, T. (1995). Feministide kongress. *Päevaleht*, 22. veebruar, lk 11.

„võrdsust“ kriitilisemalt analüüsima. Nii oli kujunenud 1990ndate keskpaigaks arutelu naiste ühiskondliku positsiooni üle.

1.7. Ajakiri Noorus

Noorus oli alates 1946. aasta novembrist ilmunud eestikeelne noorteajakiri. Esmanumbri ilmumisele järgnenud aastal muudeti ajakirja nimi ümber Stalinistlikuks Nooruseks, et tõsta esile valitsevat riigijuhti Jossif Stalinit (1878–1953). Antud nime kandis ajakiri kuni 1956. aastani. Seejärel taastati esialgne nimetus.⁵² Käsitletaval perioodil oli ajakirja peatoimetaja Linda Järve (1946–2022), kes oli ühtlasi ka ainus naispeatoimetaja Nooruse ajaloos (aastatel 1984–1994).⁵³ Ajakirja mälestusraamatus “Nooruse lugu” toob Järve esile, et üldiselt eelistati tollal peatoimetaja ametikohale mehi.⁵⁴

Kuna uuritaval perioodil oli ajakirja peatoimetajaks naine, tõstatab see küsimuse – kas naispeatoimetaja võis mõjutada ajakirja sisu viisil, mis kajastas naisi teise nurga alt või vähem stereotüüpselt? Ajakiri Noorus oli oma ilmumisperioodil üks suurima trükiarvuga meediaväljaandeid, mis näitab, kui paljude lugejateni ajakiri jõudis ja kui suur oli selle mõjuulatus.

Samal ajal tegutses ajakiri valdava osa ilmumisajast Nõukogude tsensuuri tingimustes⁵⁵ ning selle sisu tekitas mitmel korral pahandusi võimudega. Eelkõige sisu, mis oli seksuaalse alatooniga.⁵⁶ Uuritava perioodi üks suurimaid konflikte tekkis 1988. aasta alguses, kui jaanuarikuu numbri kaanel poseeris kelmikas poosis Carmen Mikiver. Kuna samal ajajärgul oli käimas ka perestroika, oli kaebuses märgitud, et konkreetse fotoga näitab toimetuse oma seisukohta uutmise osas (kaebuses tõlgendati fotot, et toimetuse „saatvat perestroika perse“). Peatoimetaja lükkas taolise väite ümber, aga sellegipoolest pidi intsidendi tõttu Järve sõitma Moskvasse aru andma.⁵⁷

⁵² Järve, L. (2017). *Nooruse lugu*. Tartu: Petrone Print, lk 18–20.

⁵³ Nooruse peatoimetajad on olnud Mango Paaver (1946–1948), Ants Saar (1948–1950), Voldemar Kapp (1950–1956), Roman Nittim (1956–1961), Valentin Rajasaar (1961–1970), Aleksander Koel (1970–1973), Vello Pilt (1973–1984), Linda Järve (1984–1994).

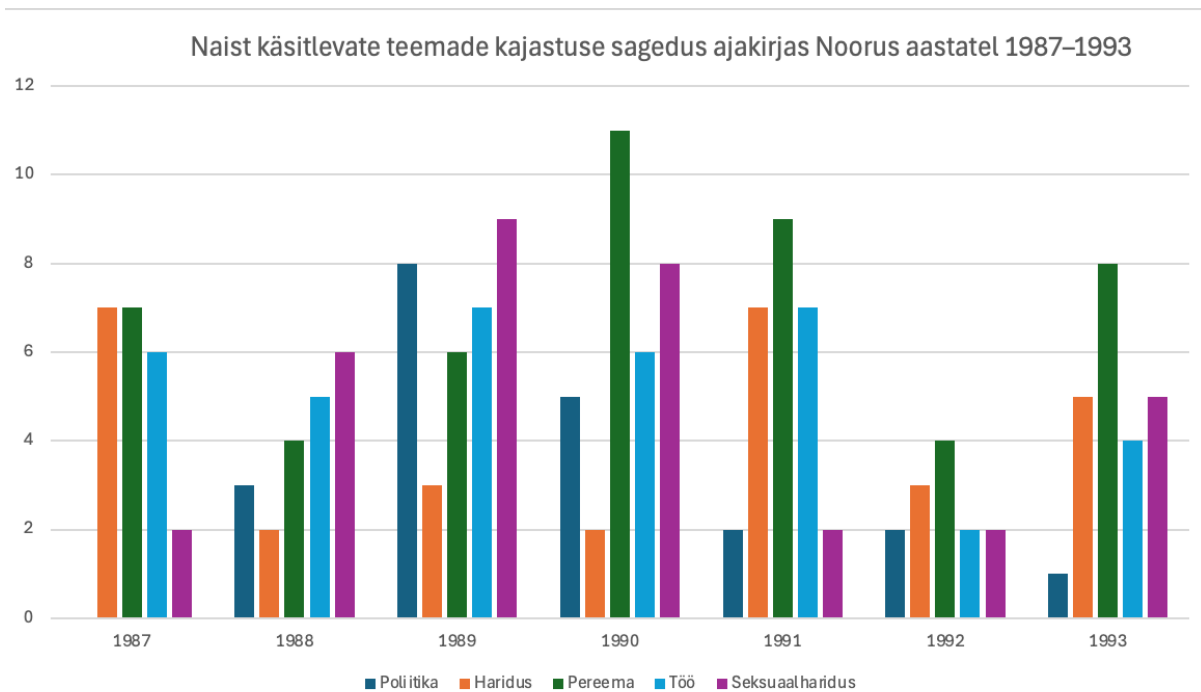
⁵⁴ Järve, L. *Nooruse lugu*, lk 41.

⁵⁵ Maimik, P. (1994). Eesti ajakirjandus Nõukogude tsensuuri all. E. Lauk (toim), *Eesti ajakirjanduse ajaloost IX*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 86

⁵⁶ Järve, L. *Nooruse lugu*, lk 166–168.

⁵⁷ Samas.

Järgnevalt on esitatud graafik (vt Joonis 1), millel on ajakirja andmed aastatel 1987–1993, mis annab ülevaate, kuidas muutus naistega seonduvate teemade kajastamine ajakirjas Noorus.

Joonis 1. Naisi käsitlevate teemade kajastuse sagedus ajakirjas Noorus aastatel 1987–1993.

2. NAISE KUVAND AJAKIRJAS NOORUS

2.1. Feminism Nooruses

Käsitletaval perioodil (1987–1993) ilmus Nooruses mitmeid artikleid, mis käsitlesid muuhulgas feminismi temaatikat. Näiteks 1989. aastal kirjutas Kärt Hellermäe loo „Cherchez la femme“,⁵⁸ mis rõhutas naisliikumise olulisust Eestis. Ta leidis, et naisliikumise kaudu saaksid naised selgemalt väljendada oma huvisid ja muresid. Hellermäe juhtis tähelepanu probleemile, et Eesti ühiskonnas oli liiga vähe naisi, kes suudaksid ühiskonnas end kehtestada ning rõhutas vajadust tugevama naisliikumise järele. Väljendades, et lõpetada tuleb naistega seotud stereotüüpide levik ning naiste alandlikkus meeste ees.⁵⁹

Nooruse käsitlustes väljendub feministlik vaatenurk kriitikana soolise ebavõrdsuse ja traditsiooniliste soorollide suhtes. Näiteks märkis Ameerika Ühendriikides sündinud kirjandusteadlane ja feminist Tiina Kirss 1989. aastal, et „naistel tuleb kõvasti rühkida, et midagi saavutada“. Ta lisas, et naised peavad hoidma tasakaalu perekonna ja isikliku arengu vahel. Kirss rõhutas, et tema arust on meestel lihtsam, kuna nad on „juhmid“ ja nad „ei pea nii palju probleeme läbi mõtlema kui naised“.⁶⁰ Sellega soovis kirjandusteadlane väita, et tema arvates olid naised otsuste tegemisel rohkem kaalutlevamad kui mehed ning nad peavad oma eesmärkide nimel rohkem vaeva nägema.

Feministlikke vaatenurki esines samal aastal veelgi. 1989. aasta novembris ilmus ajakirjas Kärt Hellermäe intervjuu usuteadlase Tiina Allikuga. Vestluses analüüsiti Eesti ühiskonna meestekesksust ning meeste liigset esiletõstmist. Allik tõi näiteks loosungi „IME Eesti meeste kätte“, mis tema hinnangul sümboliseeris meeste ülemäärast domineerimist ühiskonnas. Feminismi mõtestas ta seejuures vaatenurgana, mis rõhutab, et inimese väärtus ei seisne üksnes mõistlikkuses ja tahtejõus.⁶¹

Nooruses käsitleti feminismi mõtteviisina, mis taotles meeste ja naiste ühiskondlikku võrdsust. Lisaks toodi ajakirjas esile, et just naistel on pere kõrvalt keerulisem tegeleda enesetäiendamisega ning saavutada oma eesmärgid samadel tingimustel kui meestel. Kritiseeriti ka seni kehtinud tõekspidamisi, mis õigustasid meestekeskse ühiskonna domineerimist.

⁵⁸ Prantsuse keeles „otsige naist“, mida kasutatakse, kui hakkama on saadud millegi ebatavalisega.

⁵⁹ Noorus, 1989, nr 7.

⁶⁰ Noorus, 1989, nr 10, lk 24.

⁶¹ Noorus, 1989, nr 11, lk 13.

See, et ajakirjas ilmusid samal aastanumbril mitmed kirjutised, mis puudutasid feminismi,⁶² näitab, et üleminekuperioodil muutusid soolise võrdõiguslikkuse küsimused ühiskonnas laiemalt aktuaalseks, mida mõjutas ka suurem lääne mõjude jõudmine Eestisse. Nendes kirjutistes väljendub feministlik mõtteviis väljendus kriitikas eelkõige meeste ja naiste ebavõrdsuse ühiskondliku positsiooni suhtes ning rõhutades, et sellist liikumist on Eestisse väga vaja. See omakorda peegeldab Eesti ühiskonna laiemat muutust.

2.2. Naine ja haridus

Okupatsiooniperioodil tõusis naiste üldine haridustase ning perioodi lõpuks oli kõrghariduse omandanud naiste osakaal 60%.⁶³ Pärast Eesti Vabariigi iseseisvumist jätkusid naiste hariduspüüdlused, nii et järgneva 20 aasta jooksul,⁶⁴ moodustasid kõrghariduse omandanutest 70,4% naised ja 29,6% mehed.⁶⁵ Nõukogude haridussüsteemis oli naiste panus väga oluline, 70% haridusvaldkonna töötajatest olid naised. Seda eelkõige üldhariduskoolides. Õppeasutustes, kus oli võimalik omandada kõrgharidust, oli naistöötajate osakaal palju väiksem – 41%.⁶⁶

Aastatel 1987–1993 mainiti haridusega seotud teemasid vaid 29 korda. Osa neist kirjutistest käsitles ka huviharidust, näiteks tantsutruppe. Samas toodi esile ka tütarlaste hariduse omandamisega seotud probleeme.

Kuigi haridus oli uuritaval perioodil ühiskondlikult oluline teema, ei käsitletud Nooruses haridust enamasti eraldi tüdrukute või naiste vaatenurgast. Haridusega seotud artiklid olid sisult pigem sooneutraalsed. Samas ilmneb, et haridusteamade eestkõnelejatena olid ajakirjas esindatud valdavalt mehed. Näiteks 1989. aasta 2. numbris ilmunud artiklis „Haritusest hariduseni“, mis andis ülevaate Eesti II Sõltumatust Noortefoorumist teemal „Noored ja harimatus“, said sõna peamiselt mehed, nende hulgas Tiit Pruuli, Jüri Luik ja Lauri Vahre jt.

62 „Cherchez la femme“, Noorus, 1989, nr 7. „Tiina“, Noorus, 1989, nr 10, lk 24. „Alateadvus ei ole halb“, Noorus, 1989, nr 11, lk 13.

63 Joonsaar, A jt. *Eesti naised muutavas ühiskonnas: Eesti rahvusraport: ÜRO IV ülemaailmne naiste konverents „Võrdõiguslikkus, areng, rahu“*, lk 15.

64 Aastal 2009.

65 Pilvre, B. *Naiste meediarepresentatsioon Eesti ajakirjanduskultuuri ja ühiskonna kontekstis*, lk 18.

66 Schuster, A. (1971). Women's Role in the Soviet Union: Ideology and Reality. *The Russian Review*, 30(3), lk 264.

Ainsa naisena oli esinenud Marju Lauristin, kelle seisukoht rõhutas haridusküsimuste arutamise vajalikkust: „Haridusküsimustest on ülim aeg rääkida. Äärmiselt väär oleks öelda, et sellega on kiirustatud.“⁶⁷ Selle näite põhjal võib järeldada, et haridust käsitleti Nooruses olulise ühiskondliku küsimusena, kuid mitte otseselt naiste või tüdrukute probleemina. Lauristini osalemine näitab, et naised võisid haridusteemalises avalikus arutelus kaasa rääkida, ent mehed olid selles valdkonnas kõneisikutena siiski nähtavamad.

Ehkki Nooruses käsitleti haridust üldjuhul sooliselt eristamata, leidis ka artikleid, milles keskenduti põhjalikumalt just tüdrukute haridusteele. Sellistes tekstides olid fookuses hariduse omandamisel ilmnenud raskused ja konfliktid. Näiteks käsitleti 1986. aasta 3. numbris Kuremaa sovhoostehnikumis õppinud Rita juhtumit, kus õpilane eemaldati koolist arusaamatuste tõttu kooli töötajatega.⁶⁸ Rita juhtum ei olnud ajakirjas üksikjuhtum.

Haridusega seotud probleemide kajastamine jätkus ka 1991. aastal, mil ajakirjas analüüsiti lähemalt tütarlaste koolistressiga seotud muresid. Tuuakse välja, et vanemate kasvanud ootused laste suhtes võisid kaasa tuua õpiraskusi, ärevust ja paanikahäireid. Erilist tähelepanu pöörati ka noorte naiste kõrgkooliõpingutega seotud raskustele. Probleeme võis tekkida nii neil, kes ei pannud õpingutele piisavalt rõhku ja sattusid seetõttu koolitöödega raskustesse, kui ka neil, kes edasi õppima kõrgkooli ei pääsenudki. Samuti toodi välja, et sellised läbielamised võisid suurendada alkoholi kuritarvitamise riski.⁶⁹ Selliste probleemlugude kajastamine viitab, et haridustee võis tütarlaste ja noorte naiste jaoks olla seotud tugeva pinge ja ebakindlusega.

Eraldi teemana käsitleti ajakirjas 1992. aastal Kaagvere erikoolis õppinud 11–16-aastaseid tütarlapsi. Toonase direktori Mare Reiu sõnul õppisid seal tüdrukud, kes olid erikooli sattunud peamiselt pereprobleemide tõttu, ning kooli saabudes oli nende jaoks oluline harjuda distsipliiniga. Samas oli neil võimalus koolikeskkonnast ajutiselt eemalduda, näiteks külastada kodu või käia Tartus kinos ja teatris. Artiklis rõhutati, et „inimeseks kujunemises pole niivõrd oluline see, mida ta õpib, kuivõrd keskkond, kus ta elab“. Sellegipoolest tekitas koolis viibimine osas tüdrukutest närvilisust, põgenemissoovi ja kurvameelsust, kuigi osa noori oli Kaagvere eluga rahul.⁷⁰ Kuna erikooli eesmärk oli toetada keerulise taustaga tütarlaste

⁶⁷ Noorus, 1989 nr 2, lk 29.

⁶⁸ Noorus, 1987, nr 7, lk 8–9. Lugejad soovisid teada Rita järgneva käekäigu kohta.

⁶⁹ Noorus, 1991, nr 9, lk 21–23.

⁷⁰ Noorus, 1992, nr 1, lk 12–14.

toimetulekut, ei piirdunud õppetöö üksnes üldhariduslike ainete omandamisega, vaid keskendus ka igapäevaelus vajalike harjumuste kujundamisele. Nende teemade põhjal võib järeldada, et ajakiri vahendas tütarlastest kuvandit, milles rõhutati nende haavatavust, kasvukeskkonna mõju ja haridusteel esinevaid raskusi.

Probleemide käsitlemise kõrval toodi esile ka positiivsemaid õpitee kogemusi. Näiteks tutvustati Eestist väljaspool õppimist. Jutuvõistluse „Maailm avardub“ raames saadeti ajakirjale 1987. ja 1988. aastal kaheksa lugu, millest viie autorid olid naised, kes õppisid Vene NFSV ülikoolides erinevaid erialasid: kultuurikorraldus,⁷¹ raamatukaubandus,⁷² filmindus,⁷³ rakendussotsioloogia⁷⁴ ja filosoofia⁷⁵. Neiud rõhutasid, et väljaspool Eesti NSV-d õppimine oli väärtuslik kogemus eluks, ning nad soovitasid seda ka teistele. Ajakirjas ilmunud lood tõid naisautorid sagedamini esile õppimise olulisust ning eneseteostust kodukeskkonnast eemal.

Hariduse omandamist käsitleti ajakirjas üldjoontes sooliselt eristamata, kuid kõneisikutena esinesid valdavalt mehed. Samas tõusid tütarlaste puhul esile õppimise ja koolikeskkonnaga seotud probleemid. Probleemide kõrval toodi esile ka eneseteostusvõimalusi, näiteks välismaal õpingute kogemused.

2.3. Naine ja töö

Pärast teise maailmasõja lõppu moodustasid nad enam kui poole tööjõust, olles esindatud nii rasketööstuses, põllumajanduses kui ka meditsiinis, mis näitab nende laia haaret tööturul.⁷⁶ Samas ei tähendanud ulatuslik osalemine tööelus võrdset ligipääsu juhtivamatele ametikohtadele.⁷⁷ Selle tulemusena kinnistus sooline segregatsioon, läbi mille jäid naised ametikohtadele, millega ei kaasnenud juhtivaid rolle.⁷⁸ Isegi kui naistel oli kõrgem haridustase, ei taganud see kõrgemat ametikohta.⁷⁹ Kuigi Nõukogude Liidus rõhutati naiste ja meeste

⁷¹ Noorus, 1987, nr 9, lk 14–15.

⁷² Noorus, 1987, nr 10, lk 13.

⁷³ Noorus, 1988, nr 2, lk 29–30.

⁷⁴ Noorus, 1987, nr 11, lk 7–9.

⁷⁵ Noorus, 1987, nr 12, lk 2–3.

⁷⁶ Schuster, A. *Women's Role in the Soviet Union: Ideology and Reality*, lk 263–264.

⁷⁷ Engel, B. A. (1987). Women in Russia and the Soviet Union. *Signs*, 12(4), lk 790.

⁷⁸ Talves, K. (2011). Soosotsioloogia. R. Marling (toim). *Sissejuhatus soouuringutesse*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 87.

⁷⁹ Pilvre, B. *Naiste meediarepresentatsioon Eesti ajakirjanduskultuuri ja ühiskonna kontekstis*, lk 18.

vahelist võrdsust, ei kajastunud see tööelus. Naised jäid enamasti hierarhia tipus olevatel ametipostidelt kõrvale.

Ka ajakiri Noorus kajastas taolist vastuolu. Näiteks ilmus kirjutisi, kus naistele anti soovitusi, kuidas mitte jääda „igaveseks“ sekretäri ametikohale. Paradoksaalsel kombel kujutati sekretäre ajakirjas oma ametikohaga rahulolevatena, justkui kinnitaks väide kehtivat sotsiaalset normi.⁸⁰ Eelpool viidatud artiklis sõnastati küsimus „Kuidas vältida sekretäriks jäämist?“, kuid sisulist vastust sellele ei pakutud. Nii süvendas ajakiri arusaama, et juhtivatel kohtadel töötamine pole naistele võrdselt kättesaadav meestega.

Peamine valdkond, kus naised töötamas kujutati, oli iluvaldkond. Näiteks 1988. aasta oktoobrinumbri kaanel figureeris Tallinna tuntud kosmeetik Tiina Paal, kes oli saavutanud üleliidulise tunnustuse. Artiklis rõhutati tema meisterlikkust ja oskust muuta teised ilusamaks, nii pani ajakiri rõhku iluvaldkonna töötajate tähtsustamisele.⁸¹ Samuti pöörati rohkesti tähelepanu modellindusele ja tõsteti esile selleks tööks vajalikke isikuomadusi, nagu kombekus ja enesekindlus, mida modellitöö samaaegselt arendas. Kuigi majanduslikult oli tasu selle eest tagasihoidlik,⁸² pakkus see lisahüvesid, näiteks reisimisvõimalusi.

Kuigi ajakirjas seostati naiste töötamist sageli ilu ja moega, toodi mõnes loos esile ka tütarlaste huvi teistsuguste ametite vastu. Näiteks kirjutas 19-aastane Tallinnast pärit Vaike lugejakirjade rubriigis „Ma teile kirjutan“, et soovib saada õpetajaks või traktoristiks. Samas lisis ta, et „süda tõmbab rohkem traktori poole“. Vaike oli ka varasemalt teinud kodus ehitustöid ning aidanud palju isa.⁸³ Mõnel juhul näidati ajakirjas naised „raskemate tööde“ tegijatena. Nõukogude Liidus töötas naisi, kelle amet hõlmas palju füüsilisi töid, näiteks Eesti NSV esimene naistraktorist Elmina Otsman, kes oma tehtud töö eest pälvis ka riigi poolt tunnustust.⁸⁴ Vaike kirja avaldamine viitab, et Nooruses toodi esile ka tütarlapsi, keda huvitasid ametid, mida üldjuhul seostatakse meestega.

⁸⁰ Noorus, 1987 nr 5, lk 35.

⁸¹ Noorus, 1988, nr 10.

⁸² Tollel hetkel oli tüdrukute palk 400 rubla. Noorus, 1991, nr 4, lk 6–8.

⁸³ Noorus, 1988, nr 1, lk 22.

⁸⁴ Otsman pälvis eesrindliku töö eest Paša Angelina büsti. Paša Angelina (*täisnimega* Praskovja Nikititšna Angelina, 1913–1959) oli Nõukogude Liidu propagandaikoon ja eesrindlik põllumajandustöölaine. Üks esimesi naistraktoriste NSV Liidus.

Üheks keskseks tööelu puudutavaks teemaks ajakirjas oli kodu ja töö ühendamine, sest kui palgatöö oli tehtud, pidid naised jätkama koduste toimetustega.⁸⁵ Naiste töö- ja koduse elu seostamisel rõhutati eelkõige suurt koormust, mis tulenes majapidamistööst ja laste kasvatamisest. Nende kohustuste tõttu võis naiste tööpäeva pikkuseks kujuneda 13–14 tundi. Ajakirjas toodi välja, et kui naised saaksid kodustes töödes rohkem tuge, oleks ligi kolmandik kodustest naistest valmis uuesti tööle minema.⁸⁶ Samuti juhiti tähelepanu sellele, et suur töökoormus ja halvad töötingimused raseduse ajal, põhjustavad laste enneaegset sündi.⁸⁷

Ajakirjas tutvustati sageli kunsti- ja loomevaldkonnas tegutsevaid naisi, nagu näiteks Regina Lukk,⁸⁸ Eve Kase,⁸⁹ Liivia Leškin⁹⁰ ja Aet Ollisaar.⁹¹ Intervjuudes oli teemaks nende looming ja eraelu ning need tõid esile, Lisaks loomingusele tegevusele kujutati neid ka emade ja abikaasadena ning näidati, kuidas pereelu ja laste kasvatamine mõjutavad loometööd.

See viitab, kuidas naiste tööellu naasmist takistasid nii kodused ootused kui ka töökeskkonna probleemid. Naiste topeltkoormuse kajastamine tõi esile tõsiasja, et töö- ja pereelu ühildamine oli keeruline. Topeltkoormuse vältimiseks vajasisid pereemad lisatuge.

1989. aastal hakati ajakirjas käsitlema ka seniseid tabuteemasid nagu prostitutsioon. Esimene temaatiline kirjutis ilmus tolle aasta viimases numbris lugejakirjade rubriigis. Anonüümseks soovida jäänud neiu kirjutas, et prostituudi amet ei ole madal ja suvalise klientuuriga, vaid väljapeetud ja viisakate klientidega, keda tal on võimalus valida.⁹² Kiri tekitas lugejates laiemat diskussiooni. Osa neist oli seisukohal, et mehed ei suhtu temasse austusega, ning teistes tekitas see segadust, miks taoline kiri üldse kirjutada.⁹³ Oli ka neid, kes soovitasid tütarlapsel ametist loobuda.⁹⁴ Samas leidis vastupidiseid arvamusi, kus väljendati, et seksuaalteenuse pakkujad on vajalikud ning tegelikku probleemi selles pole.⁹⁵

⁸⁵ Schuster, A. Women's Role in the Soviet Union: Ideology and Reality, lk 266.

⁸⁶ Noorus, 1987, nr 12, lk 4.

⁸⁷ 1987. aastal 59 last 1000 kohta. Noorus, nr 8, lk 17.

⁸⁸ Noorus, 1988, nr 3, lk 40.

⁸⁹ Noorus, 1989, nr 1, lk 40.

⁹⁰ Noorus, 1989, nr 3, lk 40.

⁹¹ Noorus, 1991, nr 10, lk 16–17.

⁹² Noorus, 1989, nr 12, lk 13.

⁹³ Noorus, 1990, nr 2, lk 23–24.

⁹⁴ Noorus, 1990, nr 4, lk 18.

⁹⁵ Noorus, 1990, nr 7, lk 18–19.

Aruteludes käsitleti ka meeste võimalikku suhtumist prostituutidesse. Osa lugejaid leidis, et mehed austavad prostituute rohkem kui oma naist. 26-aastane Krista kirjutas: „Viha ja põlgus prostituutide vastu ei tulene mitte meie ülikõrgest moraalsusest, vaid lihtsalt kadedusest nende rahakoti sisu vastu.“⁹⁶ Hilisemas arutelus võrreldi ajakirjas abielunaisi ja prostituute. Näiteks toodi abielunaiste eelistena välja pere ja abikaasa, kes päeva lõpuks ikkagi koju naaseb,⁹⁷ aga samas polnud prostituutide kanda kogu majapidamine.⁹⁸ Kuna seksuaalsete teenuste pakkumine ei olnud Nõukogude Liidus lubatud tegevus, võis elatise teenimine väljaspool ametlikku palgasüsteemi ning tavapärasest suurema tasu eest näida ühiskondlikult taunimisväärseks. Samas mõjutas seda ka tegevuse vastuolo üldiste moraalinormidega.

Kuigi naised moodustasid nõukogude tööelus märkimisväärse osa, ei kujutatud neid Nooruses ennekõike tööalase eneseteostuse kaudu. Palgatöö kõrval rõhutati naiste seotust koduste kohustustega. Ajakirjas esile toodud ametid kuulusid valdavalt traditsiooniliselt naistega seotud valdkondadesse, nagu ilu, modellindus ja kunst. Taasiseseisvumise eel lisandus neile käsitlustele ka arutelu prostituudi kui ameti üle. Selle kaudu tuli esile arusaam, et naise väärtust hinnati muu hulgas tema maine ja sobivuse järgi mehele partneriks.

2.4. Naine ja poliitika

Üheks oluliseks uurimisvaldkonnaks soorollide ja stereotüüpide kontekstis on naiste osalus poliitikas, mida võib määratleda kui tegevust, mille eesmärk on mõjutada valitsemisstruktuure ja poliitilisi otsuseid,⁹⁹ näiteks valimistel hääletamise või ise kandideerimise kaudu. Kaasaegsed näevad naiste osalust poliitilistes protsessides demokraatliku riigikorra saavutamisel ja hoidmisel olulise aspektina.¹⁰⁰ Naisajaloos muutus see aktuaalseks uurimisteenaks 1970. aastatel.¹⁰¹ Seejuures jõuti nii Nõukogude Liidu kui ka demokraatlike riikide puhul sarnasele järeldusele, et naiste poliitiline osalus on seotud eelkõige nende

⁹⁶ Noorus, 1990, nr 7, lk 18–19.

⁹⁷ Noorus, 1990, nr 12, lk 7.

⁹⁸ Noorus, 1991, nr 4, lk 11.

⁹⁹ Milbrath, L.W. (1981). Political Participation. S.L. Long (toim). *The Handbook of Political Behavior: Volume 4*. Boston, MA: Springer, lk 198.

¹⁰⁰ Markham, S. (2013). Women as Agents of Change: Having Voice in Society and Influencing Policy. *World Bank*. Kasutatud 27.03.2024. https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/Gender/Markham%202013.%20Women%20as%20Agents%20of%20Change%20Having%20voice%20in%20society%20and%20influencing%20policy_%20Dec%2017.pdf

¹⁰¹ Buckley, M. (1981). Women in the Soviet Union. *Feminist Review*, 8, lk 79.

valdkondadega, mis traditsiooniliselt on seostunud naiselikkusega: tervishoid, haridus ja kohalikul tasandil majandus.¹⁰²

1995. aasta ÜRO IV ülemaailmse naiste konverentsi raames esitletud uurimuses käsitleti naiste positsiooni Eesti ühiskonnas ning puudutati lühidalt ka nende osalust poliitikas.¹⁰³ Aastatel 1990–1992 Eestis toimunud valimistel moodustasid naised kõigist kandidaatidest keskmiselt 10,6% ning neist osutus valituks 9,6%. Uuringus seostati naiste väikest mandaatide arvu väljakujunenud naispoliitikute traditsiooni puudumisega.¹⁰⁴ Selle kujunemist raskendas omakorda asjaolu, et naisi kajastati avalikkuses poliitikaga seoses vähe.

Nooruses kajastati naisi seoses poliitikaga harva, kokku 21 korda (vt Joonis 1), mis on teiste teemadega võrreldes kõige väiksem number. Ametikoolide poleemika kontekstis mainitakse lühidalt toonase haridusministri Elsa Gretškina koolide õppekava muudatusettepanekuid, mida edasi ei arendatud.¹⁰⁵ Teise naispoliitikuna oli ajakirjas ära märgitud EKP Valga rajoonikomitee I sekretär Mai Kolossova,¹⁰⁶ kes käis Ilmjärvel kunstinäitust avamas. Samas oligi see vaid äramärkimine, sest kirjutises on teda ennast mainitud ainult paaril real.¹⁰⁷

Teiselt poolt on meespoliitikutega tehtud mitmel juhul pikad intervjuud, näiteks Indrek Toome¹⁰⁸ ja Vaino Väljasega.¹⁰⁹ Loodi ka eraldi rubriik “Tuntud mehed minevikust”.¹¹⁰ Võimalik, et tol perioodil ei seostatud naisi poliitika kui võimaliku töövaldkonnana, vaid pigem selliste aladega, kus traditsiooniliselt töötasid naised, näiteks haridus ja kultuur. Vähene naispoliitikute kajastus Nooruses tulenes ilmselt osaliselt ka sellest, et naisi oligi poliitikas vähem, mis omakorda mõjutas nende vähest kajastamist meedias.

¹⁰² Lapidus, G. W. (1975). Political Mobilization, Participation, and Leadership: Women in Soviet Politics. *Comparative Politics*, 8(1), lk 115.

¹⁰³ Raitviir, T. (2011). Naised poliitikas. R. Marling (toim). *Sissejuhatus soouuringutesse*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 126; 133.

¹⁰⁴ Joonsaar, A jt. *Eesti naised muutuv ühiskonnas: Eesti rahvusraport: ÜRO IV ülemaailmse naiste konverentsi „Võrdõiguslikkus, areng, rahu“*, lk 7–9.

¹⁰⁵ Noorus, 1987, nr 9, lk 4.

¹⁰⁶ Kolossova oli 1990–1992 ka Ülemnõukogu saadik.

¹⁰⁷ Noorus, 1990, nr 1, lk 1.

¹⁰⁸ Noorus, 1988, nr 7, lk 1–3.

¹⁰⁹ Noorus, 1991, nr 10, lk 1–3.

¹¹⁰ Noorus, 1987, nr 8; 9, lk 4–5; 2–3.

Kuigi naispoliitikuid kajastati vaid kahel korral, siis noorte naiste poliitikahuvi ilmnes 1988. aastast alates lugejakirjades. Näiteks avaldati 1988. aasta maikuu numbris ilmunud kiri, milles 17-aastane Ave-Ly küsis, et kas õnnelikumad on kapitalistlike või sotsialistlike riikide noored. Ta arvas, et kuigi sotsialismi puhul on kindlustatud tasuta haridus ja võrdne kohtlemine kõigile, hindab ta rohkem elu lääneriikides, kus noored tundusid talle vabamad, õnnelikumad ja targemad kui kodumaal. Kirjutise autor tõi põhjuseks riigis valitsenud stagnatsiooni ning pärast kirja ilmumist järgnesid sellele arutelud.¹¹¹ Ka järgmisel aastal kirjutati lugejakirjades lääneriikide suurematest privileegidest, näiteks sealsete poodide laiaast kaubavalikust.¹¹² Arvestades, et poliitikaga seotud teemade käsitlemist oli Nooruses kõige rohkem 1989. aastal, võib seda seostada muutunud ühiskondliku õhkkonnaga. Eestlaste kogukonnatunnet tugevdasid sellised sündmused nagu Eestimaa laul, Balti kett ja kodanike komiteede loomine, mis võimaldasid inimestel oma ühiskondlikke ja poliitilisi seisukohti senisest avalikumalt väljendada.

Üleminekuperioodil, aastatel 1989–1992, langes rahva üldine rahulolu, mis oli tingitud majanduslikest ja sotsiaalsetest teguritest. Kui 1985. aastal oli eluga rahulolevate inimeste 47%, siis 1993. aastaks oli see langenud 37%-le, mille põhjuseks toodi Eesti riigi pingelised olud ning majanduslikud tagasilöögid.¹¹³ See rahulolematus kajastus ka Nooruse lugejakirjades, kus noored kirjeldasid igapäevaelu ebakindlust ja kaalusid paremate võimaluste otsimist väljaspool Eestit.

1990. aasta lõpus kirjutas Elvast pärit neiu, et kaalub välismaale minekut. Ta uskus, et väljaspool Eestit on parem pere luua ja vähem muret olme kaupade pärast, kuigi tegelikult soovis ta ikkagi Eestisse jääda.¹¹⁴ Mitmed lugejad nõustusid neiuga ning tõid esile, et riigi puudulik majandussüsteem ja ühiskond on üles ehitatud soovunelmate peale.¹¹⁵

Pärast riigi iseseivuse taastamist on kirjades jätkuvalt näha noorte naiste ebakindlust. 1992. aastal kirjutas Noorusesse 16-aastane väikelapse ema, kellel polnud raha toidu ega riiete jaoks, kes kartis väga, et talvel külmub ta oma perega ära. Ta kirjutas: „... siin ühiskonnas on võimatu

¹¹¹ Noorus 1988, nr 5, lk 11.

¹¹² Noorus 1988, nr 10, lk 19.

¹¹³ Laidmäe, V. I. (2001). Naised, perekond ja töö 1985–1998. L. Hansson (toim). *Naine, perekond ja töö 2000: pereelu ja kutsetöö kokkusobitamise probleemidest väikelastega peredes*. Tallinn: TPÜ Kirjastus, lk 51.

¹¹⁴ Noorus 1990, nr 10, lk 34.

¹¹⁵ Noorus 1991, nr 1, lk 31.

elada. Tänu „Eesti Vabariigile“ oleme kõik närvilised inimesed.“¹¹⁶ Sarnaseid probleeme iseseisva riigi järgselt nägid ka kolm tütarlast Järvamaalt, kes tõstatasid rahva vaesumise probleemi.¹¹⁷ Seega näitavad kirjad, et osa noori naisi koges iseseisvumisele järgnenud aega eelkõige igapäevaelu raskuste ja ebakindluse kaudu. Nii peegeldasid Nooruse lugejakirjad noorte naiste arusaamu taasiseseisvumise järgse aja sotsiaalsetest ja majanduslikest raskustest.

Samal ajaperioodil oli valitsuses ka kolm naisministrit,¹¹⁸ sellegipoolest, ei avaldanud see Eve Annuki arvates märkimisväärset mõju Eesti naiste probleemide lahendamisele riiklikul tasandil.¹¹⁹ Nooruse naissoost lugejad märkasid samuti poliitika meestekesksust, tuues kirjades välja, et nende muresid ei esindata.¹²⁰ See viitab aastakümnete jooksul ühiskonnas (ja meedias kajastatud) kujunenud hoiakutele, millega olid kinnistunud stereotüüpsed vaated poliitikale kui traditsioonilisele meeste valdkonnale.

Demokraatlikel valimistel peegeldusid tegelikud hoiakud ka seadusandlikus kogus. Kuigi siiani ei ole tõendeid, et nõukogudeaegne naiste kõrge osakaal esindusorganites (võrreldes näiteks lääneriikide taoliste esindustega) oli oluliselt kõrgem (keskmine 36,8% Nõukogude Liidu liiduvabariikides) tänu kvoodisüsteemile,¹²¹ lubab hilisem üsna suur langus siiski selliseid oletusi teha. Valimiste kaudu peegeldub ühiskondlik väärtusruum, kus oluliste otsuste juures mängisid suuremat rolli mehed. Naiste vähene esindatus ei tähendanud ainult seda, et naisi oli poliitikas vähem, vaid ka seda, et naisi puudutavad teemad võisid jääda tagaplaanile. Meestekeskses poliitilises keskkonnas oli naistel keerulisem osaleda ning oma seisukohti otsustusprotsessides nähtavaks teha

Kuigi poliitika oli naistega kõige vähem seostatud teema, tekitas see lugejate seas siiski kõneainet. Naisi poliitikutena Nooruses peaaegu ei kujutatudki, kuid naised võtsid poliitikateemalistest aruteludest osa lugejakirjade kaudu. See näitab, et huvi poliitiliste teemade vastu oli olemas, ehkki naiste nähtavus poliitilises elus jäi ajakirjas väheseks.

¹¹⁶ Noorus 1992, nr 6/7, lk 19.

¹¹⁷ Noorus 1992, nr 8/9, lk 43.

¹¹⁸ Siseminister Lagle Parek, sotsiaalminister Marju Lauristin, reformiminister Liia Hänni.

¹¹⁹ Annuk, E. (1993). Kas Eestis on feminismi? *Postimees*, 10. veebruar.

¹²⁰ Noorus 1992, nr 6/7, lk 19.

¹²¹ Liivik, O. (2022). Eeskujulik kvoodipõhine “rahvaesindus”? Eesti NSV Ülemnõukogu saadikute koosseis 1940. aastatest kuni 1980. aastate lõpuni. Saueauk, M. Maripuu, M. (toim). *Propaganda, sisseränne ja monumendid: Vaateid Nõukogude võimu kinnistamise meetoditele Eestis 1950.–1980. aastatel*. Tartu: Tartu ülikooli kirjastus, lk 113.

2.5. Naine kui ema ja perenaine

Nõukogude Liidus oli riigi rahvaarvu suurendamine oluline eesmärk ning laste saamine vaikiv eeldus.¹²² Üheks selle poliitika väljenduseks oli lastetusmaks, mida rakendati lastetutele inimestele. Saadud raha kasutati üksikemade ja lasterikaste perede toetamiseks ning orbude ja lastekodude toimetulekuks.¹²³ Selline lähenemine peegeldab, et riik pidas laste saamist ühiskondlikult oluliseks ning kasuta inimeste suunamiseks ka majanduslikke meetmeid.

Emaduse tähtsustamine avaldus riiklikul tasandil: naised, kes olid sünnitanud rohkem lapsi, said selle eest ordeni.¹²⁴ Sellegipoolest riiklik emaduse tunnustamine ei tähendanud, et emade igapäevane koormus oleks vähenenud. Nagu alapeatükis „Naine ja töö“ mainitud, tuli neil aega jagada pere, koduste kohustuste ja palgatöö vahel.¹²⁵ Nõukogude okupatsiooniaastatel olid emade valikud piiratud. Nad pidid otsustama, kas seada esikohale pere või töö, millest viimasest loobumine oleks raskendanud pere majanduslikku olukorda. Sealjuures oli levinud seisukoht, et ema kiire tööle minek soodustab lapse ja ema vahelise sideme tugevnemist, ning pärast lapse sündi eeldati naistelt võimalikult kiiret tööle naasmist.¹²⁶

Eesti iseseisvuse taastamine tõi kaasa muutusi peremudelites. 1990ndatel said perekondlikud väärtused inimeste jaoks olulisemaks, kui need varasemalt olid. Riigi sotsiaalsete ja majanduslike olude ebakindluses hakati rohkem perekonda väärtustama. Kadus riigipoolne kohustus käia tööl ning naistel tekkis võimalus keskenduda rohkem pereelule.¹²⁷ Sooviti taastada teise maailmasõja eelne perekonnamudel, kus perepeaks oli tööl käiv isa ja ema kanda olid kodused toimetused.¹²⁸

Perekonnateemade esiletõusmine ei alanud siiski järsult iseseisvusperioodiga, vaid juba nõukogude aja lõpul. Ajakirja toimetuse märkis, et 1970. aastatel ei olnud perekonnast

¹²² Pilvre, B. *Formaat: valitud tekste klassivõitlusest ja naisküsimisest 1996–2002*, lk 153.

¹²³ Grem, K. (2019). *Lastetusmaksust ja selle kehtestamise võimalikkusest Eestis*. Bakalaureusetöö. Tallinna Tehnikaülikool, äranduse õppekava, lk 16.

¹²⁴ NSV Liidus pärjati naisi, kes olid kasvatanud enam kui viis last, Emamedaliga.

¹²⁵ Pilvre, B. *Formaat: valitud tekste klassivõitlusest ja naisküsimisest 1996–2002*, lk 153.

¹²⁶ Hansson, L. (2001). Sissejuhatus. L. Hansson (toim). *Naine, perekond ja töö 2000: pereelu ja kutsetöö kokkusobitamise probleemidest väikelastega peredes*. Tallinn: TPÜ Kirjastus, lk 7–8.

¹²⁷ Laidmäe, V. I. Naised, perekond ja töö 1985–1998, lk 51–53.

¹²⁸ Pall, H. *Nõukogude naise kuvand ajakirjas Nõukogude Naine aastatel 1945–1991*, lk 105.

rääkimine tavapärane, kuid 1980. aastatel muutus see oluliseks. Teemat käsitleti intervjuus ülemnõukogu saadiku Indrek Toomega, kes väljendas pettumust, et pereteemad olid seni jäänud tagaplaanile. „Isiklikult arvan, et see oli suur viga, et perekonna, ema ja ka noore pere probleemid kuhugi päris tagaplaanile ja ebasoosivaks muutusid,“ lausus Toome, lisades, et perekonna vähene esiletõstmine on tekitanud probleeme ka ühiskonnas laiemalt.¹²⁹

Emaduse ja perekonnaga seotud teemasid käsitleti Nooruses kokku 49 artiklis (Joonis 1), mida on rohkem kui üheski teises uuritud teemavaldkonnas. Analüüsiperioodi alguses kerkisid kõige sagedamini esile probleemid, mis olid seotud vanemate alkoholilembusega ning töid sageli kaasa perevägivalla ja majanduslikud raskused.¹³⁰

Pereprobleeme kajastati Nooruses rohkesti lugejakirjade rubriigis. Kirjades käsitleti peresiseseid pingeid. Näiteks, mitmed tütarlapsed väljendasid muret, et emad ei kiitnud heaks nende noormehi, mis omakorda pingestas ema ja tütre suhteid.¹³¹ Samuti toodi esile olukordi, kus lapse ja ema vaheline konflikt oli mõjutatud ema suhtest tema partneriga. Nii tekitasid pidevad pinged kodus lastes vaimseid pingeid ning avaldas mõju nende õppeedukusele.¹³² Samas leidis lugejakirjades ka kirjeldusi hoolivatest, usaldusväärsetest, mõistvatest ja lahketest emadest. Seega kujutati Nooruses emasid mitmekülgset, tuues esile nii pereprobleeme kui ka positiivsemaid näiteid emadusest.

Peresuhete kajastamise kõrval ilmneb kirjadest mitmeid arusaamu, milline peaks olema „õige“ abikaasa ja ema. Eriti selgelt tuli see esile 1989. ja 1990. aastal, mil taasiseseisvumisega seotud aruteludes hakati naise rolli seostama ka rahvuse ja riigi tulevikuga. Lugejakirjas pealkirjaga „Armsad Eesti neiud!“ kirjutas Tallinnast pärit Heidi: „Olgem tõelised Eesti naised, kes on suutelised säilitama esiemade töökust, tublidust ja ... puhast armastust.“ Ta rõhutas, et naistel ei lasu kohustus üksnes pere, vaid ka riigi ees; ühe ülesandena nimetati seejuures laste sünnitamist.¹³³ Sarnast mõtet oli varasemalt väljendanud psühhiaater Anti Liiv, kelle hinnangul, pidi iga naine elu jooksul sünnitama kaks kuni kolm last.¹³⁴

¹²⁹ Noorus, 1988, nr 7, lk 2.

¹³⁰ Noorus, 1987, nr 1, lk 26–27.

¹³¹ Noorus, 1987, nr 2, lk 18–19.

¹³² Noorus, 1990, nr 5, lk 19–21.

¹³³ Noorus, 1990, nr 1, lk 27.

¹³⁴ Noorus, 1989, nr 8, lk 23.

Kui naine oli juba emaks saanud või planeeris emaks saamist, jagati talle nõuandeid nii lapse saamise kui ka kasvatamise kohta. Eriti rõhutati sobiva partneri valikut, et tagada lapse hea füüsiline tervis.¹³⁵ Emadele anti praktilisi kasvatussoovitusi, mille eesmärk oli muuta lapse eest hoolitsemine lihtsamaks ja teadlikumaks. Lapse ja ema sideme tugevdamiseks soovitati ennetada suuremaid nutuhooge ning pöörata tähelepanu lapse vajaduste mõistmisele.¹³⁶ Lisaks rõhutati, et just ema on see, kes suudab lapsele anda piisavalt hellust.¹³⁷ Ajakirjas käsitletud kasvatusteemad lähtusid arusaamast, et naine on perekonna alustala ning vastutab pere hoidmise ja tasakaalu säilitamise eest,¹³⁸ näiteks koduse rahuliku õhkkonna loomise ja lapse vajadustega arvestamise kaudu. Emaduse väärtustamine ilmnas nii 1990. aastal kui ka sellele järgnevalt, kui inimesi kutsuti üles tunnustama ja kiitma oma emasid ka emadepäevaväliselt. Tuues esile ka emade tähtsustamise selleks mõeldud pühade välisel ajal, näitas ajakiri, et emaks olemine on oluline rahva jätkusuutlikkuse seisukohalt.

Alates 1990. aastatest sagesid artiklid, mis käsitlesid koduperenaiseks olemist ning ideaalse kuvandit – milline peaks olema naine, kellega pere luua. Omaette perspektiivi pakkus kristlik vaade, näiteks artiklis „Piibel on abielu käsiraamat“ rõhutati, et naine peaks olema oma mehe suhtes alandlik ja alluv. Sellegipoolest märgiti, et mees ei tohi naiselt allumist nõuda enne, kui ta pole ise allunud Jumalale.¹³⁹ Sarnase arusaama esitas ka Ivar Vigla, kes väitis: „Naise tarkus võib peituda ka õige koha peal suu kinni hoidmises.“¹⁴⁰ Sellised seisukohad peegeldavad äärmiselt traditsioonilist naisekuvandit, mille kohaselt eeldatakse naise allumist ja vaikimist, mis piirab tema sõltumatust mehest ja isiklikke valikuvõimalusi.

Emadust kujutati Nooruses naise keskse rollina, mis peegeldas nii ühiskondlikke hoiakuid kui ka riiklikke ootusi. Ajakirjas kujutati naisi pereemadena mitmekülgselt, kuid toodi siiski esile, et naine on pigem koduhoidja ja laste kasvataja. Nii kinnistati juba levinud stereotüüpi naistest.

¹³⁵ Noorus, 1988, nr 2, lk 13–14.

¹³⁶ Noorus, 1990, nr 4, lk 14.

¹³⁷ Noorus 1987, nr 4, lk 25.

¹³⁸ Kurm, H. (1985). *Lastevanemate osa tulevaste perekonnaliikmete kasvatamisel*. Tallinn: Valgus, lk 20, 23.

¹³⁹ Noorus, 1991, nr 2, lk 36–37.

¹⁴⁰ Noorus, 1993, nr 2, lk 4.

2.6. Seksuaalharidus Nooruses

1980. aastate lõpuks hakkas ajakiri avatumalt käsitlema noorte tüdrukute rasedust, seksuaalset väärkohtlemist ja puudulikku seksuaalharidust. Näiteks 1987. aasta artiklis „Kas on kerge olla noor tüdruk?“ tõstatati alaealiste raseduse ja varajase seksuaalelu probleematika. Artiklis rõhutati, et kuigi kaitsevahendid on kättesaadavad, ei paku ühiskond lahendusi varajaste seksuaalkogemuste mõjul tekkinud traumadele, mis näitas seksuaalhariduse puudulikkust. Toodi välja, et seksuaalelu varajase alguse üheks põhjuseks on kodune kasvatus ja emade vähene hellus.¹⁴¹

Lastegünekoloog Erene Pogemaa tõstatas noorte tüdrukute moraalitunnetuse ja väärkuse küsimuse ning märkis, et tema poole pöördusid ka 13–15-aastased lapsed, kes jäänud tüdrukud, kes tulid vastuvõtule sageli üksinda ja vanemate teadmata. Samuti kritiseeriti koolisüsteemi puudujääke: perekonnaõpetuse tunnid algasid alles gümnaasiumis, kuigi seksuaalelu alustati tihti juba varem.¹⁴² Kuigi seksuaalharidus oli muutumas ajakirjanduse kaudu justkui kättesaadavamaks, osutasid sellised tekstid, et noorte teadmised seksuaalsusest ja raseduse vältimisest jäid endiselt puudulikuks.

Puuduliku seksuaalhariduse probleem tõusis ajakirjas uuesti esile 1989. aastal, kui lugejakirjade rubriigis juhiti tähelepanu sellele, et tüdrukud alustasid seksuaalelu üha nooremas eas. Omakorda võis see kaasa tuua soovimatud rasedusi ja suguhaiguste levikut. Nende probleemide käsitles võtsid eelkõige võtsid teema osas sõna naised, kes puutusid teemaga kokku oma töö kaudu. Ämmaemand Aime märkis, et paljud tüdrukud jõuavad abordini alles raseduse 15.–20. nädalal, mis viitas asjaolule, et rasedusest ei saada õigel ajal aru või ei ole julgust sellest rääkida. Sageli ei olnud olukorrast teadlikud ka vanemad, kellel endalgi puudusid algteadmised seksuaalharidusest.¹⁴³

Abortide statistika näitab probleemi ulatust: kui 1986. aastal tehti Eestis 35 749 aborti, siis kaks aastat hiljem 30 702.¹⁴⁴ Kuigi arvudes on märgata langust, ei saa selle põhjal järeldada, et seksuaalhariduses oleks toimunud süsteemne muutus. Pigem osutab statistika sellele, et

¹⁴¹ Noorus, 1987, nr 8, lk 27; 31.

¹⁴² Samas.

¹⁴³ Noorus, 1989, nr 5, lk 31.

¹⁴⁴ RV174: ABORDID (1970–2019). *Statistikaamet: Statistika andmebaas*. Kasutatud 16.04.2024

https://andmed.stat.ee/et/stat/Lepetatud_tabelid_Rahvastik.Arhiiv_Rahvastikusündmused.%20Arhiiv/RV174.

probleem püsis ühiskonnas aktuaalsena. Sellele juhtisid tähelepanu ka valdkonnas töötanud naised. Meedia, sealhulgas Noorus, sai sellises olukorras täita teavitaja rolli, käsitledes soovimatute raseduste, abortide ja puuduliku seksuaalharidusega seotud küsimusi.

Seksuaalhariduse vajalikkust rõhutas 1980. aastate lõpus ka AIDS-i temaatika esiletõus. 1981. aasta suvel kirjeldati Ameerika Ühendriikides esimesi AIDS-i juhtumeid ning peagi muutus haigus rahvusvaheliseks probleemiks.¹⁴⁵ Kuna AIDS seostus muu hulgas seksuaalkäitumisega muutus noorte teavitamine üha olulisemaks. Nooruses käsitles seda teemat 1988. aastal Priit Hõbemägi artiklis „A nagu AIDS“, kus tutvustati haiguse olemust ja levikut.¹⁴⁶ Artikli ilmumine näitab, et ajakiri ei käsitlenud seksuaalsust üksnes moraali või soovimatute raseduste kaudu, vaid ka terviseriski ja ennetustöö vaatenurgast.

Seksuaalharidusega seotud teemade käsitlemine Nooruses oli suunatud eelkõige toonase olukorra ja probleemide esiletoomisele. Artiklites ja lugejakirjades kajastatud juhtumid viitasid sellele, et paljude tütarlaste teadmised seksuaalsusest ja rasestumise vältimisest olid puudulikud. Seetõttu kujunes ajakirjast oluline teavitamisvahend, mille kaudu juhiti tähelepanu seksuaalharidusega seotud vähesele teadmistele, püüdes nii omakorda suurendada noorte teadlikkust.

¹⁴⁶ Noorus, 1988, nr 1, lk 5–7.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö otsis ajakirja Noorus põhjal vastust küsimustele, kuidas naiste meediarepresentatsioon läbi uuritava aja muutus, milliseid kuvandeid ja stereotüüpe lugejatele esitati ja millises valdkonnas presenteeriti naisi kõige rohkem. Uurimistöö eesmärgiks oli ajakirja põhjal analüüsida, kuidas naisi 1987.–1993. aastatel ajakirjas kajastati ja kujutati. Kõige rohkem kajastati naisi sel perioodil kodu ja emadusega seotud teemade juures.

Uuritaval perioodil muutus Nooruses naiste meediarepresentatsioon, liikudes nõukogudeaegsest töö- ja emarolli rõhutamisest 1990. aastatel enam perekeskse ja traditsioonilise kuvandi suunas. Valdavalt jäid ajakirjas valitsevaks stereotüüpsed naiste rollid: emadena, perenaistena ja hoolitsejatena. Kõige rohkem kajastati naisi perekonna kontekstis, mis näitab, et just see roll oli ajakirjas naisekuvandi kujundamisel keskseim. Seda võib seostada ka märgina ajastust, mil hakati rohkem väärtustama kodu ning perekonda. Samas poliitikavaldkonnas oli naiste kajastamine minimaalne.

Feminismi teine laine sai alguse Ameerika Ühendriikides 1960ndatel aastatel. Kui esimese laine ajal pöörati tähelepanu naiste poliitilistele õigustele ja haridusküsimustele, siis teise laine ajal sai oluliseks, et naised oleksid ühiskondlikes ja sotsiaalses tegurites võrdsemad. Eestisse jõudis teine laine 1980ndate lõpus ning taasiseseisvumise alguses, kui mõtteviisile tuli mitmeid kaasaraäkkijaid. Ka Nooruses võeti teema mitmel korral käsile, rõhutades naiste ja meeste soolist ebavõrdsust.

Haridusvaldkonnaga seotud teemasid kajastati ajakirjas üldiselt sooneutraalselt. Erilise tähelepanu said ajakirjas probleemid, mida seostati tütarlastega: koolistress, koolist välja heitmine. Lähemalt uuriti Kaagvere erikooli õppivate tüdrukute elu. Raskemate teemade kõrval julgustasid naised ka õpiteed jätkama välismaal.

Kõige vähem kajastati Nooruses naisi seoses poliitikaga. Uuritud aastate jooksul kajastati ajakirjas vaid kaht naispoliitikut: Mai Kolossov ja Elsa Gretškinat. See, et naispoliitikutid sisuliselt ajakirjas ei kajastatud, võis olla ka põhjus, miks ka valimistel kandideerimisest võttis osa vähem naisi. Ajakirja käsitus peegeldab ka ühiskonnas toimuvat, kuna poliitikas osalesid valdavalt mehed. Sellegipoolest oli noortel naistel, huvi poliitikas kaasa rääkida. Seda näitavad

lugejakirjades peegeldunud arutelud: lääneriikides ja Nõukogude Liidus elamise võrdlus, oma mõtete väljendamine Eesti iseseisvuse osas.

Nõukogude kontekstis kujutati naisi erinevates ametites, peamiselt loome- ja teenindusvaldkondades, kuid esines ka näiteid naistest traditsiooniliselt meestega seostatavates ametites. Naiste tööelust eemalejäämise peamiste põhjustena toodi esile kodused kohustused, nagu laste kasvatamine ja majapidamine. See viitab naiste topeltrollile, kus neilt oodati samaaegselt nii pere eest hoolitsemist kui ka tööelus osalemist. Eesti taasiseseisvumise järel vähenes riigipoolne surve töötamiseks, mis andis naistele suurema võimaluse keskenduda pereelule ning mõjutas seeläbi ka nende kujutamist meedias.

Lugejate seas tekitasid kõneainet teemad, mis käsitlesid intiimelu või seksuaalharidust. Käsitletaval perioodil olid probleemkohtadeks nii alaealiste rasestumine, üleüldine abortide arv kui ka AIDS-i epideemia. Nende probleemidega võitlemiseks hakkas ajakiri andma lugejatele intiimelu puudutavaid nõuandeid ja soovitusi, kuhu kaasati ka spetsialiste.

Kokkuvõttes võib öelda, et ajakirjas Noorus representeeriti naisi erinevates rollides, kuid domineerima jäid siiski naised stereotüüpsetes ja traditsioonilistes rollides, kuna ajakiri peegeldas ajastu muutunud väärtushinnanguid, kus olulisemaks sai pere. Autor on seisukohal, et tollaegse naise kuvandi kohta on veel palju uurida, kui kasutada lisaks Noorusele ka teisi ilmunud väljaandeid ning uurida, kuidas Eestis loodud naise kuvand eristus lääneriikide omast.

KASUTATUD ALLIKAS JA KIRJANDUS

Allikas

Noorus, aastakäigud 1987–1993.

Bibliograafia

- Annuk, E. (2000). Naisuurimus: Miks ja milleks? J. Engelbrecht ja E. Ergma (toim). *Noored teaduses*. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia.
- Boorstin, D. J. (1992). *The Image: a guide to pseudo-events in America*. New York: Vintage Books.
- Boulding K. E. (1973). *The Image: Knowledge in Life and Society*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Buckley, M. (1981). Women in the Soviet Union. *Feminist Review*, 8.
- Clark, A. (1919). *Working life of Women in the Seventeenth Century*. United Kingdom: George Routledge & Sons.
- Cook, R. J., Cusack, S. (2010). *Gender Stereotyping: Transnational Legal Perspectives*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Dovidio, J. F, Hewstone, M, Glick, P, Esses, V. M. (2010). Prejudice, Stereotyping and Discrimination: Theoretical and Empirical Overview. J. F. Dovidio, M. Hewstone, P. Glick, V. M. Esses (toim), *The Sage Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination*. Los Angeles: SAGE.
- Engel, B. A. (1987). Women in Russia and the Soviet Union. *Signs*, 12(4).
- Everaus, H. Vahter, H. (1989). *Omandatud immuunpuudulikkuse sündroom AIDS*. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool.
- Friedan, B. (1963). *The Feminine Mystique*. New York: Dell.
- Gill, R. (2007). *Gender and the Media*. Cambridge: Polity.
- Gledhill, C ja Ball, V. (2018). Žanr ja sugu: seebiooperi juhtum. N. Lopp (toim). *Representatsioon: Kultuurilised representatsioonid ja tähistamispraktikad*. Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia Kirjastus.
- Hall, S. (2018). Representatsioonitöö. N. Lopp (toim). *Representatsioon: Kultuurilised representatsioonid ja tähistamispraktikad*. Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia Kirjastus.

- Hansson, L. (2001). Sissejuhatust. L. Hansson (toim). *Naine, perekond ja töö 2000: pereelu ja kutsetöö kokkusobitamise probleemidest väikelastega peredes*. Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- Hepp, A. (2018). *Meediakultuur: Meediastunud maailmade kultuur*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Hiimaa, K. (2009). *Aafrika imago eestikeelses trükisõnas*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Joonas, A jt. (1995). *Eesti naised muutuv ühiskonnas: Eesti rahvusraport: ÜRO IV ülemaailmne naiste konverents „Võrdõiguslikkus, areng, rahu“*. Tallinn: Sotsiaalministeerium.
- Järve, L. (2017). *Nooruse lugu*. Tartu: Petrone Print.
- Kurm, H. (1985). Lastevanemate osa tulevaste perekonnaliikmete kasvatamisel. Tallinn: Valgus.
- Laidmäe, V. I. (2001). Naised, perekond ja töö 1985–1998. L. Hansson (toim). *Naine, perekond ja töö 2000*. Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- Lapidus, G. W. (1975). Political Mobilization, Participation, and Leadership: Women in Soviet Politics. *Comparative Politics*, 8(1).
- Liivik, O. (2022). Eeskujulik kvoodipõhine “rahvaesindus”? Eesti NSV Ülemnõukogu saadikute koosseis 1940. aastatest kuni 1980. aastate lõpuni. Saueauk, M. Maripuu, M. (toim). *Propaganda, sisseränne ja monumendid: Vaateid Nõukogude võimu kinnistamise meetoditele Eestis 1950.–1980. aastatel*. Tartu: Tartu ülikooli kirjastus.
- Lippmann, W. (2007). *Public Opinion*. Santa Monica: BN Publishing.
- Maimik, P. (1994). Eesti ajakirjandus Nõukogude tsensuuri all. E. Lauk (toim), *Eesti ajakirjanduse ajaloo IX*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Milbrath, L.W. (1981). Political Participation. S.L. Long (toim). *The Handbook of Political Behavior: Volume 4*. Boston, MA: Springer.
- Mutz, D. C., Goldman, S. K. (2010). Mass Media. J. F. Dovidio, M. Hewstone, P. Glick, V. M. Esses (toim), *The Sage Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination*. Los Angeles: SAGE.
- Mäelo, H. (1957). *Eesti naine läbi aegade*. Lund: Eesti Kirjanike Kooperatiiv.
- Pickering, M. (2001). *Stereotyping: The Politics of Representation*. New York: Palgrave.

- Pilvre, B. (2002). *Formaat: valitud tekste klassivõitlusest ja naiskõisimusest 1996–2002*. Tallinn: Eesti Ekspressi Kirjastus.
- Pilvre, B. (2011). Sugu ja meedia. R. Marling (toim). *Sissejuhatus soouuringutesse*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Poska-Grünthal, V. (1936). *Naine ja naisliikumine. Peajooni naisliikumise ajaloost ja probleemistikust*. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts.
- Põldsaar, R ja Kivimaa, K. (2009). Feministlik teooria. E. Annus (toim). *20. sajandi mõttevoolud*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Raitviir, T. (2011). Naised poliitikas. R. Marling (toim). *Sissejuhatus soouuringutesse*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Ryan, B. (1992). *Feminism and The Women's movement: dynamics of change in social movement, ideology and activism*. New York: Routledge.
- Schuster, A. (1971). Women's Role in the Soviet Union: Ideology and Reality, *The Russian Review*, 30(3).
- Scott, J. W. (1986). Gender: A Useful Category of Historical Analysis. *The American Historical Review*, 91(5).
- Scott, J. W. (2008). Sugu: kasulik kategooria ajaloo analüüsiks. *Ariadne lõng: nais- ja meesuuringute ajakiri*, 8(1/2).
- Talves, K. (2011). Soosotsioloogia. R. Marling (toim). *Sissejuhatus soouuringutesse*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Vannas, M. (1975). *Tänase Eesti naised*. Tallinn: Eesti Raamat.

Internet

- Kalmus, V., Masso, A., Linno, M. (2015). *Sotsiaalse Analüüsi Meetodite ja Metodoloogia õpibaas*. Kvalitatiivne sisuanalüüs. Kasutatud 28.08.2024, <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys/>
- Markham, S. (2013). Women as Agents of Change: Having Voice in Society and Influencing Policy. *World Bank*. Kasutatud 27.03.2024 https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/Gender/Markham%202013.%20Women%20as%20Agents%20of%20Change%20Having%20voice%20in%20society%20and%20influencing%20policy_%20Dec%202017.pdf
- RV174: ABORDID (1970–2019). *Statistikaamet: Statistika andmebaas*. Kasutatud 16.04.2024

Käsitkirjalised uurimistööd

- Grem, K. (2019). *Lastetusmaksust ja selle kehtestamise võimalikkusest Eestis*. Bakalaureusetöö. Tallinna Tehnikaülikool, ärimise õppekava.
- Kivimaa, K. (2004). *Nationalism, Gender and Cultural Identities: The Case of Estonian Art from the Impact of Modernity to the Post-Soviet Era 1850–2000*. Doktoritöö. University of Leeds.
- Laas, A. (2000). *Feministlik perspektiiv sotsioloogias*. Magistriväitekiri. Tartu Ülikool, sotsioloogia õppekava.
- Lass, K. (2022). *Naise kujutamise muutumine ajakirja Eesti Naine kaanefotodel ja -lugudes perioodil 1991–2021*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava.
- Laur, M. (2023). *Naise kuvand ajakirjas Pilt ja Sõna*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajaloo õppekava.
- Pall, H. (2011). *Nõukogude naise kuvand ajakirjas Nõukogude Naine aastatel 1945–1991*. Magistritöö. Tartu Ülikool, ajaloo õppekava.
- Pilvre, B. (2011). *Naiste meediarepresentatsioon Eesti ajakirjanduskultuuri ja ühiskonna kontekstis*. Doktoritöö. Tartu Ülikool, ajakirjandus ja kommunikatsiooni õppekava.
- Zahharov, A. (2019). *Feminism 1990. aastate Eesti kunstiväljal*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, kunstiajaloo õppekava.
- Reinfeldt, K. (2013) *Naise emantsipatsiooni küsimus Eestis 1920. aastatel Postimehe ja Päevalehe põhjal*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajaloo õppekava.
- Tamar, J. (2013). *Eesti naiskorporandi kuvand perioodikas aastatel 1920–1940*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajaloo õppetool.
- Varris, E. (2022). *Nõukogude naispoliitika rakendamine ENSVs aastatel 1945–1956 naiskomisjonide tegevuse näitel*. Magistritöö. Tartu Ülikool, ajaloo õppekava.
- Värat, I. H. (2021). *Emantsipeeruva naise kuvand ajakirjas Kratt aastatel 1925–1940*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajaloo õppekava.

Perioodika

- Annuk, E. (1993). Kas Eestis on feminismi? *Postimees*, 10. veebruar.
- Kottisse, T. (1995). Feministide kongress. *Päevaleht*, 22. veebruar.

SUMMARY

Women's media representation from 1987 to 1993 based on *Noorus* magazine.

The late 1980s and early 1990s were a period of significant change in Estonia. The country restored its independence in August 1991, marking the end of Soviet rule. For women, this shift changed expectations around paid work and family life. One of the best ways to understand how society changed during this era is to examine journalism, exploring the opinions, beliefs and stereotypes reflected in the media. This bachelor's thesis focuses on the media representation of women in *Noorus* („Youth“), one of the most popular periodicals in Soviet Estonia. The aim of the thesis is to analyse how women were portrayed during this transformative period.

This research paper investigates the media representation of women in Estonia during the late Soviet and early post-Soviet periods, with a specific focus on the content of *Noorus* magazine from 1987 to 1993. The study is situated within the fields of women's studies and imagology, providing insights into how women's roles and images were constructed and presented during a time of significant societal and political change.

To provide a comprehensive overview, the thesis first establishes a theoretical foundation. The opening chapter discusses theoretical concepts and historical background. The author explains key terms such as image, stereotype, gender stereotype, and media representation. From a historical perspective, the chapter also provides an overview of second wave feminism and its influence on feminism in Estonia and on *Noorus* magazine.

The second chapter focuses on the portrayal of women in *Noorus*. The author categorises representation of women the female image into five areas: education, work, politics, becoming a housewife and mother, and sexual education. Educational topics, while not the most prominent, included coverage of basic issues in education, the promotion of studying abroad, and the introduction of various hobbies and sports, such as dancing.

In terms of working life, women were represented in various professions, including models, secretaries, doctors, artists, and actresses. The magazine also discussed the role of housewives, highlighting the Soviet expectation that women should work. Additionally, the profession of prostitution was debated, as it was illegal in Estonia.

Politics in relation to women, was the least prominent topic during the period studied. Only two female politicians were featured: Minister of former Education Minister Elsa Gretškina and Mai Kolossova, both members of the Estonian Supreme Soviet. The *Noorus* editorial section *Ma teile kirjutan* („I Write to You“) provided significant insight into female perspectives on politics and the economy at the time, with young Estonians discussing the pros and cons of living under communism and later the harsh realities of independent Estonia.

The most frequently covered topic in the research period was motherhood and domestic life. In the Soviet Union, motherhood was considered highly important and this was reflected in *Noorus*. The magazine promoted motherhood and educated women on childbirth and choosing a husband. The editorial section presented a realistic picture of family dynamics and motherhood, discussing issues such as alcohol abuse and manipulation, while also highlighting positive family relationships in which children expressed gratitude to their mothers. In the latter part of the research period, discussions focused on the qualities a woman should possess in order to attract a husband.

Sexuality and sexualization were also prevalent topics in *Noorus* magazine. Due to the lack of sex education at the time, issues such as teenage pregnancy and the HIV/AIDS epidemic became societal concerns. While several articles promoted safe sexual practices in order to educate young people, they also sparked negative reactions from parents. Furthermore, there was a significant degree of female sexualization in the published articles.

The representation of women in *Noorus* did not change significantly from 1987 to 1993. Despite the regime change, the stereotypes and values associated with women largely remained the same. While the second feminism wave was influential in Western societies, in Estonia, this topic was not as heavily explored.

LISAD

Lisa 1. Ajakirja Noorus 1988. aasta 1. numbri kaanepilt.¹⁴⁷

¹⁴⁷ Noorus, 1988, nr 1.

Lisa 2. Regina Luki illustratsioonid Priit Hõbemäe artiklile „A nagu AIDS“.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Noorus 1988, nr 1, lk 5; 7.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kirke Jäetma (01.10.2002)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „**Naiste meediarepresentatsioon ajakirja Noorus näitel 1987–1993**”, mille juhendajad on Liisa Lail (MA) ja Karin Veski (PhD)

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 18.05.2026